

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAALTEADUSKOND
Õigusteaduskond
Avaliku õiguse osakond

Kairi Kasemets

**KAUDED VAKTSINEERIMISNÕUDED JA PÕHIÕIGUSED
COVID-19 HAIGUSE NÄITEL**

Magistritöö

Juhendaja
PhD Ivo Pilving

Tartu 2022

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. EESTI VABARIIGI ÕIGUS PIIRATA ÜSIKISIKU PÕHIÕIGUSEID COVID-19 HAIGUSE NÄITEL	8
1.1. Covid-19 haiguse kulg Eesti Vabariigi territooriumil	8
1.1.1. Jaanuar 2020 kuni detsember 2020	8
1.1.2. 27.12.2020 kuni 14.05.2021	10
1.1.3. Mai 2021 kuni tänaseni.....	11
1.2. Eesti Vabariigi õigus piirata üksikisiku põhiõiguseid	13
1.2.1. Tavaolukorras	13
1.2.2. Eriolukorras	14
1.3. Covid-19 haiguse tõttu piiratud põhiõiguste printsiipide võimalikud allikad	15
1.3.1. Inimõiguste ülddeklaratsioon	15
1.3.2. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon (edaspidi EIÕK)	16
1.3.3. Eesti Vabariigi põhiseadus	17
2. TINGIMUSLIK VAKTSINEERIMISKOHUSTUS	18
2.1. Vaktsineerimise õiguslikud alused Eestis.....	18
2.2. Covid-19 haiguse vastase vaktsineerimine õiguslikud alused	19
2.3. Tingimusliku vaktsineerimiskohustuse õiguslikud alused.....	21
2.4. Seisukohad seoses Covid-19 vastase vaktsineerimisega.....	22
2.5. Vaktsiinikindlustuse süsteem.....	27
3. VAKTSINEERITUTELE SUUREMATE HÜVEDE PAKKUMISE ÕIGUSLIK LUBATAVUS	29
3.1. Vabariigi Valitsuse korraldusega nr. 212	29
3.2. Mõned intensiivsemalt riivatud põhiõigused	31
3.2.1. Liikumisvabadus.....	31
3.2.2. Perekonna- ja eraelu puutumatus.....	32
3.2.3. Õigus tervise kaitsele	34
3.2.4. VV korralduses nr 212 tuleneva riive õiguspärasus	36
3.2.5. Vabariigi Valitsuse korralduse õiguslik olemus	39
3.3. Vaktsineerimise nõue teatud ametikohtadel töötamise eeldusena	41
3.4. Mõned intensiivsemalt riivatud põhiõigustest.....	42
3.4.1. Õigus valida tegevusala, elukutset ja töökohta.	42
3.4.2. Kehaline enesemääramisõigus.....	43

3.4.3. Õigus tervise kaitsele.....	43
3.4.4. Riive seaduslik alus	44
3.5. Tingimusliku vaksineerimiskohustuse proportsionaalsus	45
3.6. Esialgne õiguskaitse	48
4. Mida võiks tulevik tuua?	49
KOKKUVÕTE.....	51
SUMMARY.....	54
KASUTATUD LÜHENDID.....	57
KASUTATUD MATERJALID	58
<i>Kasutatud kirjandus</i>	<i>58</i>
<i>Kasutatud normatiivallikad</i>	<i>59</i>
A) Rahvusvahelised lepingud.....	59
B) Euroopa Liidu teisene õigus.....	59
C) Eesti Vabariigi riigisisese õigusaktid.....	59
<i>Kasutatud kohtulahendid.....</i>	<i>60</i>
A) Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendid	60
B) Eesti kohtulahendid.....	61
<i>Kasutatud muud allikad</i>	<i>61</i>

SISSEJUHATUS

Põhiõigused on inimese subjektiivsed õigused, mille iga inimene omandab sünniga. Eesti Vabariigis on võimalik üksikisiku põhiõiguseid piirata vaid Eesti Vabariigi põhiseaduse¹ (edaspidi PS) ja sellega kooskõlas olevate seaduste alusel.² Viimase kahe aasta jooksul on üksikisiku põhiõiguste teema eriti teravalt päevakorral olnud, kuna maailma räsib Covid-19 haigusest tingitud pandeemia. Käesolev magistr töö keskendubki Covid-19 haigusest tingitud pandeemiast puudutatud põhiõigustele ning Covid-19 haiguse vastasele vaktsineerimisele. Vastus üritatakse leida küsimusele, kas Covid-19 haiguse vastu vaktsineeritutele pakutavad suuremad vabadused riivavad ülemääraselt mittevaktsineeritud üksikisikute põhiõiguseid. Käesolevas magistr töö keskendatakse Vabariigi Valitsuse korraldusega nr 212 seatud karantiini nõudele ning sellele, kas Politsei- ja Piirivalveametis ja Kaitseväes võib töötamise eelduseks olla tingimuslik vaktsineerimiskohustus. Kui töö valimise hetkel (aprill 2021) sisuliselt puudusid antud teemal kohtulahendid, siis tänaseks päevaks on Covid-19 haiguse vastase vaktsineerimise teema korduvalt Eesti kohtutesse jõudnud ning kohtud on saanud antud küsimuses oma seisukoha kujundada.

Covid-19 haiguse tõttu on viimase kahe aasta jooksul kehtestatud palju erineva intensiivsusega piiranguid, mis on mõjutanud kas kõiki inimesi või siis teatud ühiskonnagruppe. Kuna teema on väga mahukas, infot on väga palju ning ka põhiõiguseid, mida piirangud on mõjutanud, on mitmeid, siis seetõttu on käesolevas magistr töö keskendatud vaid eelpool nimetatud Covid-19 haigusega seotud aspektidele. Tööst on välja jäetud näiteks restoranide, teatrite, muuseumide jms külastamisega seotud koroonapassi nõuded või ka Covid-19 haiguse vastane õpetajate ja õpilaste vaktsineerimine ning sellest tulenevad piirangud õppetöö läbiviimisel ja õppetööle pääsemisel. Mõlemal teemal on ainet vähemalt ühe magistr töö kirjutamiseks.

Kuna vaktsineerimine on tervishoiuteenuse osutamine, tutvustan siinkohal too seisukohast olulisi meditsiinilisi termineid. Immuunsus oma olemuselt on nakkus- ehk tõvekindlus.³ Immuunsuse ülesanne on tagada organismile stabiilne sisekeskkond ning eristada oma

¹ Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I, 15.05.2015, 2.

² PS § 3 lg 1.

³ Eesti Õigekeelsussõnaraamat, 2018. Arvutivõrgus: <https://www.eki.ee/dict/qs/index.cgi?Q=immuunsus&F=M> (25.04.2022)

võõrast.⁴ Kui organism on piisavalt tugev, suudab see haigustekitajate vastu võidelda ning inimene ei haigestu. Immuunsus võib olla kas kaasasündinud või omandatud. Üheks immuunsuse omandamise viisiks on vaktsineerimine.

Vaktsiin on bioloogiline preparaat, millega tagatakse organismile kontrollitud tingimustes kokkupuude patogeeni, mis kutsub esile immuunvastuse infektsiooni või haiguse vastu. Selle saavutamiseks peab vaktsiin sisaldama antigeeni, mis on kas eraldatud patogeenist või sünteetiliselt toodetud. Tavaliselt on vaktsiinide peamiseks komponendiks üks või mitu valgulist antigeeni, mis kutsuvad esile immuunvastuse, mis kaitseb organismi.⁵

Koroonaviirus ei ole midagi uut. Loomadel ja lindudel on see levinud ning võib põhjustada kopsupõletikku. Esimest korda isoleeritu koroonaviirus inimesel 1965. a. See viirus sai nimeks 229E, kuid suurt elevust teadlastes ei tekitanud, kuna inimestel esinevad külmetusnähud olid tagasihoidlikud.⁶ Koroonaviiruste teema tõusis uuesti päevakorda 2003. a, kui Hiinas puhkes valla SARS.⁷ 2012. a tuletasid koroonaviirused ennast uuesti meelega MERS-i näol ning 2020. a puhkes Covid-19 haiguse pandeemia (tekitajaks: SARS-CoC-2).

Magistritöö esimeses peatükis antakse ülevaade sellest, kuidas on kulgenud Covid-19 haigus Eesti territooriumil. Tuuakse välja ka meetmed, millega riik on üritanud pandeemiat ohjata. Lisaks võrreldakse seda, millised on riigi võimalused üksikisiku põhiõiguste piiramiseks tavaolukorras ning siis, kui on välja kuulutatud eriolukord. Lugejatele antakse ülevaade ka sellest, kuivõrd erinev on riigi otsustusõiguse ulatus eelpool nimetatud olukordades. Vaadeldud on ka seda, kust võivad pärineda põhiõiguste printsiibid, millest oma otsuste tegemisel peavad lähtuma nii Eesti Vabariik kui ka kohtud. Põhiõigused võivad pärineda nii riigisisestest õigusaktidest kui ka rahvusvahelistest lepingutest, mille täitmise kohustuse on

⁴ S. Velbri, Immuunpuudulikkus. Diagnoos ja ravi. Medicina AS, 2002, lk 8.

⁵ Pollard, A.J., Bijker, E.M. A guide to vaccinology: from basic principles to new developments. Nature Reviews Immunology, 2021, Volume 21, lk-d 83–100. Arvutivõrgus: <https://doi.org/10.1038/s41577-020-00479-7> (25.04.2022)

⁶ The secret history of the first coronavirus. Forbes, 11.04.2020. Arvutivõrgus: <https://www.forbes.com/sites/alexknapp/2020/04/11/the-secret-history-of-the-first-coronavirus-229e/?sh=52acf4b371d6> (25.04.2022)

⁷ Terviseamet. SARS. Arvutivõrgus: <https://www.terviseamet.ee/et/nakkushaigused-a-u/sars> (26.04.2022)

riik omale võtnud. Eesti jaoks on sellisteks kõige olulisemateks õigusaktideks Eesti Vabariigi põhiseadus ja inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon.

Magistritöö teises peatükis uuritakse, millistel õiguslikel alustel on võimalik Eestis vaktsineerimist korraldada ning vaktsineerida. Lähemalt käsitletakse ka Covid-19 haiguse vastase vaktsineerimise ja tingimusliku vaktsineerimiskohustuse õiguslikke aluseid. Siia peatükki on koondatud ka ülevaade rahvusvaheliste organisatsioonide jt seisukohtadest seoses Covid-19 haigusega.

Magistritöö kolmandas peatükis analüüsitakse, kas vaktsineeritutele suuremate hüvede pakkumine on õiguslikult lubatav ning ühtlasi uuritakse, millistele seisukohtadele on antud küsimuses jõudnud kohtud. Käsitletakse kahte erinevat olukorda. Üheks lähtepunktiks on võetud VV korraldus nr 212, millega vähendatakse aega, mis vaktsineeritud või vaktsineeritutele võrdsustatud isikud peavad karantiinis veetma võrreldes nende isikutega, kes ei ole vaktsineeritud. Teises osas vaadeldakse olukorda, kus teatud ametikohal (näiteks jõustruktuurides) töötamise eelduseks on see, et isik on kas vaktsineeritud või vaktsineeritud isikutega võrdsustatud. Magistritöö autor analüüsib, kas selline tingimuslik vaktsineerimiskohustus on lubatud või on riive üksikisiku põhiõigustele liiga tugev.

Neljandas peatükis tegeletakse tänamatu ülesandega ning üritatakse mõelda sellele, mida võib tuua tulevik seoses Covid-19 haiguse, selle vastase vaktsineerimise ja ülemaailmse pandeemiaga.

Käesolevas magistritöös kasutatakse põhiallikana Eesti Vabariigi põhiseadust, mis annab erinevatele põhiõigustele sisu ning rahvusvahelisi akte, mis on Eesti jaoks siduvad. Teisest allikatena uuritakse Eesti kohtute ja rahvusvaheliste kohtute kohtulahendeid, mis on seotud Covid-19 vaktsiini ja vaktsineerimisega. Lisaks kasutatakse allikatena tunnustatud teadusajakirjades ilmunud artikleid, Vabariigi Valitsuse korraldusi ning seaduseelnõusid ja seletuskirju, mis on seotud Covid-19 vaktsiini ja vaktsineerimisega. Kuna tegemist on uue teemaga, kus andmed muutuvad igapäevaselt, siis on magistritöö kirjutamisel kasutatud ka riigiametite kodulehekülgedel ilmunud teateid ja teemasid käsitletud ajaleheartikleid, kuna seal on igapäevaelu kajastatud operatiivselt.

Covid-19 haiguse vastase vaktsineerimise ja pandeemia näol on tegemist võrdlemisi uute teemadega õigusmaastikul, mistõttu eestikeelseid koondartikleid on väga keeruline leida. Samas on ilmunud väga palju artikleid Covid-19 haiguse, vaktsineerimise ja pandeemia kohta inglise ja saksa keeles, kuid nende artiklite kvaliteeti tuleb suhtuda kriitiliselt ning võimalusel tuleks info ka teisest allikast üle kontrollida. Vaktsineerimisega seotud küsimusi on oma artiklis käsitlenud Ants Nõmper,⁸ kitsamalt laste vaktsineerimisega seotud küsimustele on oma magistritöös keskendunud Rene Kärner,⁹ koroonakriisi ohjeldamiseks antud riigivõimu otsuseid on analüüsinud oma artiklis Paloma Krõõt Tupay.¹⁰ Lisaks on kirjutatud artikkel vaktsiinikindlustuse süsteemi loomisest.¹¹ Käesolevas magistritöös lähenetaksegi komplekselt Covid-19 haiguse vaktsineerimisele ning seotakse see nii konkreetsete riigivõimu otsuste kui ka inimõiguste ja põhivabadustega, mida inimesed tunnevad, et vaktsineeritud ja mittevaktsineeritud inimeste erinev kohtlemine riivab.

Selgitamaks välja, milliseid tingimusliku vaktsineerimiskohustuse nõudeid on kehtestatud, et Covid-19 pandeemiat kontrolli all hoida, ning kui suures ulatuses on vaktsineeritute põhiõiguseid vähem piiratud võrreldes nende inimestega, kes ei ole vaktsineeritud, on läbi töötatud 2021 ja 2022 a Vabariigi Valitsuse korraldused. Lisaks on analüüsitud erinevate kohtute kohtulahendeid, mis on tehtud kas seoses Covid-19 vaktsiini, vaktsineerimise või erinevate põhiõiguste piirangutega, mis on eelnevaga seotud. Kohtulahendite analüüsimisel on erilist tähelepanu pööratud sellele, kuidas on kohtud põhjendanud erinevate põhiõiguste piiramise lubatavust.

Märksõnad:

Vaktsineerimine

Põhiõigused

Covid-19 haigus

Rahvatervis

⁸ Kruus, M., Nõmper, A., Riigi kohustused tervise kaitse tagamiseks: vaktsineeritute osakaalu suurendamine õiguslike meetmetega, *Juridica* 3/2018, 159-168.

⁹ Kärner, R. Riigi otsustusruum laste vaktsineerimisel laste õiguste ja vanema otsustusvabaduse kontekstis. Tartu, 2021.

¹⁰ Tupay, P. K. Riigivõimu otsused koroonaviiruse ohjeldamiseks: kas garantiikiri Eesti riigi püsimiseks või demokraatia lõpp. – *Juridica* 2020/3, lk 163-179.

¹¹ Luik, O.-J., Kinkar, R. Vaktsiinikindlustuse loomise valikukohad. – *Juridica*, 2022/1, lk 53-64.

1. EESTI VABARIIGI ÕIGUS PIIRATA ÜKSIKISIKU PÕHIÕIGUSEID COVID-19 HAIGUSE NÄITEL

1.1. Covid-19 haiguse kulg Eesti Vabariigi territooriumil

1.1.1. Jaanuar 2020 kuni detsember 2020

14.01.2020 hoiatas Terviseamet oma kodulehel, et Hiina reisimisel tuleb arvestada Wuhanis leviva koroonaviirusega.¹² Haigust võrreldi kopsupõletikuga ning Terviseameti nakkushaiguste seire ja epideemiatõrje osakonna nõuniku sõnul ei olnud Eestis sel hetkel veel muretsemiseks põhjust. Tõsisemalt soovitati haigusesse suhtuda vaid neil inimestel, kes plaanisid reisida piirkondadesse, kus esines nakatumisi.

Jälgides maailmas toimuvat, tuli siiski nentida, et tegemist ei olnud pelgalt kopsupõletikuga ning ka Eesti hakkas tegema ettevalmistusi, et saavutada Covid-19 haiguse testimise võimekus. 31.01.2020 sai Terviseameti labor võimekuse iseseisvalt koroonaviirust tuvastada.¹³ See oli selgeks indikaatoriks, et riik tugevdab oma epidemioloogilist võimekust.

27.02.2020 diagnoositi esimene Covid-19 haigusjuhtum Eestis.¹⁴ Sel hetkel andis Terviseamet juba hinnangu, et haiguse Eestisse sisse toomise risk on kõrge, kui riigisisene haiguse leviku risk on endiselt madal. Samas hakati rõhutama juba seda, et haiguse ohjamiseks tuleb rakendada asjakohaseid meetmeid.

11.03.2020 võttis sõna Maailma Terviseorganisatsiooni (WHO) juht Tedros Adhanom Ghebreyesus, kelle hinnangul võis Covid-19 põhjustatud olukorda nimetada pandeemiaks ehk

¹² Terviseamet. Hiina reisimisel tuleb arvestada Wuhanis leviva koroonaviirusega. Arvutivõrgus: <https://www.terviseamet.ee/et/uudised/hiina-reisimisel-tuleb-arvestada-wuhanis-leviva-koroonaviirusega> (22.03.2022)

¹³ Terviseamet. Terviseameti labor sai võimekuse iseseisvalt koroonaviirust tuvastada. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1030454/terviseameti-labor-sai-voimekuse-iseseisvalt-koroonaviirust-tuvastada> (22.03.2022)

¹⁴ Terviseamet. Covid-19 andmed 27.02.2020. Arvutivõrgus: <https://www.terviseamet.ee/et/uudised/Covid-19-andmed-27022020> (22.03.2022)

ülemaailmseks epideemiaks.¹⁵ Samas artiklis on lisaks veel välja toodud, et WHO juht pahandas riikidega, kes tema arvates pole piisavalt pingutanud, et pandeemiat pidurdada.

12.03.2020 kuulutas Eesti Vabariigi Valitsus välja eriolukorra riigis¹⁶ seoses Covid-19 haiguse pandeemilise levikuga maailmas. Selleks hetkeks oli selge, et tõenäoliselt ei ole ka Eestil koroonaviirusest pääsu ning haigus hakkab laialdaselt levima ka riigisiselt. Eriolukord kuulutati välja rahvatervise ehk siis Eesti inimeste tervise kaitseks, kuna Vabariigi Valitsus soovis kasutusele võtta meetmeid, mis oluliselt piirasid inimeste inimõiguseid ja põhivabadusi (avalike ürituste piirang, koolide tavapärase õppetöö peatamine, muuseumide ja kinode sulgemine, liikumise piiramine ja sanitaarkontroll piiridel jne). Peaminister Jüri Ratas rõhutas, et viiruse levikust põhjustatud hädaolukorda ei ole võimalik enam lahendada ilma hädaolukorra seaduses sätestatud juhtimiskorraldust rakendamata.¹⁷ Terviseameti andmetel tuvastati Eestis sel päeval 17 Covid-19 haiguse juhtu ning haiguse kohapealse laialdase leviku riski hinnati madalaks.¹⁸

Eriolukord Eestis kestis kuni 17.05.2020. Jüri Ratas rõhutas, et maailmal tuleb õppida koroonaviirusega koos elama kuni leitakse sellele töötav ravi või vaktsiin.¹⁹ Vaatamata sellele, et eriolukord mai lõpus lõppes ja suvi tõi mõningast leevendust, ei tähendanud see inimeste jaoks siiski tavalise elurütmi taastumist. Kehtima jäid nii 2+2 reegel, käte desinfitseerimise nõue kui ka haigena kodus püsimise nõue.

Augustist hakkasid nakatumisnäitajad taaskord hoogsalt kerkima ning ei näidanud langemise märke. 19.08.2020 võttis Vabariigi Valitsus vastu korralduse nr 282, millega kehtestas Covid-19

¹⁵ Eesti Rahvusringhääling (ERR). WHO juht: käes on pandeemia. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1062412/who-juht-kaes-on-pandeemia> (22.03.2022)

¹⁶ Eriolukorra väljakuulutamise Eesti Vabariigi haldusterritooriumil. – RT III, 13.03.2020, 1. Arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/313032020001> (22.03.2022)

¹⁷ ERR. Valitsus kuulutas välja eriolukorra. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1063213/valitsus-kuulutas-valja-eriolukorra> (22.03.2022)

¹⁸ Terviseamet. Covid-19 andmed 12.03.2020. Arvutivõrgus: <https://www.terviseamet.ee/et/uudised/Covid-19-andmed-12032020> (22.03.2022)

¹⁹ ERR. Ratas tegi eriolukorra lõppemise puhul pöördumise. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1090977/ratas-tegi-eriolukorra-loppemise-puhul-poordumise> (22.03.2022)

haiguse leviku tõkestamiseks vajalikud meetmed ja piirangud.²⁰ 2020. aasta lõpuks oli seda korraldust muudetud 19 korda. Ühest küljest näitab see kindlasti seda, et teema oli päevakorral ning sellega tegeleti intensiivselt. Samas on see ka selgeks indikaatoriks, et teemakohast informatsiooni oli vähe ning see oli pidevas muutumises.

1.1.2. 27.12.2020 kuni 14.05.2021

27.12.2020 alustati Eestis Covid-19 haiguse vastu vaksineerimist vaktsiinidega, millele Euroopa Komisjon oli andnud tingimusliku müügiloa. Esimeses järjekorras vaksineeriti haiglate, kiirabide ja perearstikeskuste tervishoiutöötajad Ida-Virumaal, Tallinnas ja Tartus.²¹ Sel hetkel olid pea kõik inimesed positiivselt meelestatud ning Covid-19 haiguse vastastele vaktsiinidel pandi suuri lootusi. Sotsiaalminister Tanel Kiik ütles, et „ootasime kogu aasta toimivaid Covid-19 vaktsiine, et pöörduda tagasi võimalikult harjumuspärase elu juurde. Vaksineerimisega alustamine tähistab koroonaviiruse pandeemia lõpu algust. Samas teame, et olukord ei parane üleöö.“²²

01.01.2021 seisuga oli esmaseid positiivseid teste Eestis kokku olnud 28406 ning surnud oli 234 koroonaviirusega nakatunud inimest.²³

Vaatamata sellele, et Eestisse saabusid järjest uued vaktsiinisaadetised^{24,25} ning teatud sihtrühmade vaksineerimist oli juba aasta algusest alustatud, muutus Covid-19 haigestumus

²⁰ COVID-19 haiguse leviku tõkestamiseks vajalikud meetmed ja piirangud. – RT III, 19.08.2020, 1. Arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/319082020001> (22.02.2022)

²¹ Terviseamet. Eestis algab Covid-19 vaksineerimine. Arvutivõrgus: <https://www.sm.ee/et/uudised/eestis-algab-covid-19-vaksineerimine> (25.03.2022)

²² Samas.

²³ Terviseamet. Covid-19 blogi, 1. jaanuar: ööpäevaga lisandus 417 positiivset testi. Arvutivõrgus: <https://www.terviseamet.ee/et/uudised/covid-19-blogi-1-jaanuar-ooapaevaga-lisandus-417-positiivset-testi> (25.03.2022)

²⁴ Sotsiaalministeerium. Terviseametisse jõudis esimene Moderna vaktsiini saadetus 1200 doosiga. Arvutivõrgus: <https://www.sm.ee/et/uudised/terviseametisse-joudis-esimene-moderna-vaktsiini-saadetus-1200-dooosiga> (25.03.2022)

²⁵ ERR. Eestisse saabus esimene partii AstraZeneca vaktsiini. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1608100885/eestisse-saabus-esimene-partii-astrazeneca-vaktsiini> (25.03.2022)

Eestis järjest laiaulatuslikumaks. 08.03.2021 otsustas Vabariigi valitsus rakendada rangeid piiranguid koroonaviiruse leviku tõkestamiseks.²⁶ Selles korralduses ei antud veel vaksineeritutele või läbi põdenud inimesele eriõiguseid võrreldes vaksineerimata inimestega. Üheks põhjuseks, miks vaksineeritutele veel eriõiguseid ei antud, võis olla see, et vaksineerimine ei olnud käivitunud nii ladusalt, kui inimesed ja riik lootsid ning kogu protsessi aeglus sai ühiskonnas karmi kriitika osaliseks.^{27,28,29}

Alates 14.05.2021 said ennast Covid-19 haiguse vastasele vaksineerimisele kirja panna 40-aastased ja vanemad isikud, mis sisuliselt tähendas vaksineerimise järkjärgulist võimalikkust kõigile ühiskonnagruppidele. Inimeste suur soov ennast juba esimestel päevadel vaksineerida ummistas Digiloo ning aega ei saanud omale kinni panna ka eriarstile soovivad patsiendid.³⁰

1.1.3. Mai 2021 kuni tänaseni

28.05.2021 võttis Vabariigi Valitsus vastu korralduse, millega pandi paika karantiini kehtestamise reeglid Covid-19 positiivsetele patsientidele ja nende lähikontaktsetele.³¹ Vabariigi Valitsuse korraldusega nr 212 „Karantiini kehtestamine COVID-19 haiguse diagnoosiga või positiivse testi tulemusega isikutele ja nende isikutega lähikontaktis olnud isikutele” (edaspidi VV korraldus nr 212) andis riik esmakordselt Covid-19 haiguse läbipõdenud või selle haiguse vastu vaksineeritud inimestele suuremad õigused kui mittevaksineeritud inimestele. VV korraldus nr 212 § 5 lg 2 ütleb, et 10-päevast garantiini ei rakendata isikutele, kes on läbinud Covid-19 haiguse vastase vaksineerimise kuuri, saavutanud viimase vaktsiinidoosi järel maksimaalse kaitse ning sellest ei ole möödunud

²⁶ Covid-19 haiguse leviku tõkestamiseks vajalikud meetmed ja piirangud. – RT III, 09.03.2021, 12.

²⁷ Kaja Kallas: vaksineerimise korraldusega ei saa Rahul olla. Postimees, 16.02.2021. Arvutivõrgus: <https://tervis.postimees.ee/7181697/kaja-kallas-vaksineerimise-korraldusega-ei-saa-rahul-olla> (25.03.2022)

²⁸ Valitsus tunnistab tõrkeid vaksineerimisel. ERR, 17.02.2021. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1608113548/valitsus-tunnistab-torkeid-vaksineerimisel> (25.03.2022)

²⁹ Jesse: vaksineerimise tempoga ei saa rahul olla. ERR, 26.02.2021. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1608123571/jesse-vaksineerimise-tempoga-ei-saa-rahul-olla> (25.03.2022)

³⁰ Digiloos tekkinud ummiku tõttu ootavad ka eriarsti aja soovijad. ERR, 13.05.2021. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1608211051/digiloos-tekkinud-ummiku-tottu-ootavad-ka-eriarsti-aja-soovijad> (25.03.2022)

³¹ Karantiini kehtestamine COVID-19 haiguse diagnoosiga või positiivse testi tulemusega isikutele ja nende isikutega lähikontaktis olnud isikutele. (edaspidi VV korraldus nr 212) – RT III, 29.05.2021, 1.

rohkem kui üks aasta (edaspidi *vaktsineeritud*). VV korraldus nr 212 kohta on tänaseks tekkinud juba ka kohtupraktika.^{32,33}

Vahepeal saabus suvi ning Covid-19 haigus taandus ajutiselt. Lisaks tekkis kõigil inimestel, kes selleks soovi avaldasid, võimalus ennast vaktsineerida Covid-19 haiguse vastu. Ka vaktsiinide tarnetega ei olnud enam probleeme ning inimesed said ise endale sobiva ravimi valida.

Allikas: <https://koroonakaart.ee/et> (26.04.2022)

Lisatud graafikult on näha, millises tempos on Eestis vaktsineerimine kulgenud. Alates maist 2021 on kõigil soovijatel olnud võimalus ennast vaktsineerida. Graafikult on ilusasti näha, et sellest hetkest alates in täielikult vaktsineeritute arv jõudsalt kasvanud. 25.04.2022. a seisuga on täielikult vaktsineeritud 844 595 inimest.³⁴ Eesti elanikkonnast moodustab see arvestatava osa ning kui vaadelda ainult täiskasvanud inimesi, on hõlmatud vaktsineeritusega päris hea.

Kahjuks ei sisenda samasugust optimismi järgmine graafik, mis näitab igapäevaseid uusi nakatumisjuhtumeid Covid-19 haigusesse Eestis. Vaatamata sellele, et Eesti on rakendanud mitmesuguseid meetmeid, et Covid-19 haiguse kulgu pidurdada, leidis siiani kõige suurem igapäevane nakatumine aset veebruaris 2022. Isegi vaktsineerimine ei suutnud nakatumise taset kohtrolli all hoida. Seetõttu tuleb väga kriitiliselt hinnata seda, kas koroonaviiruse uute

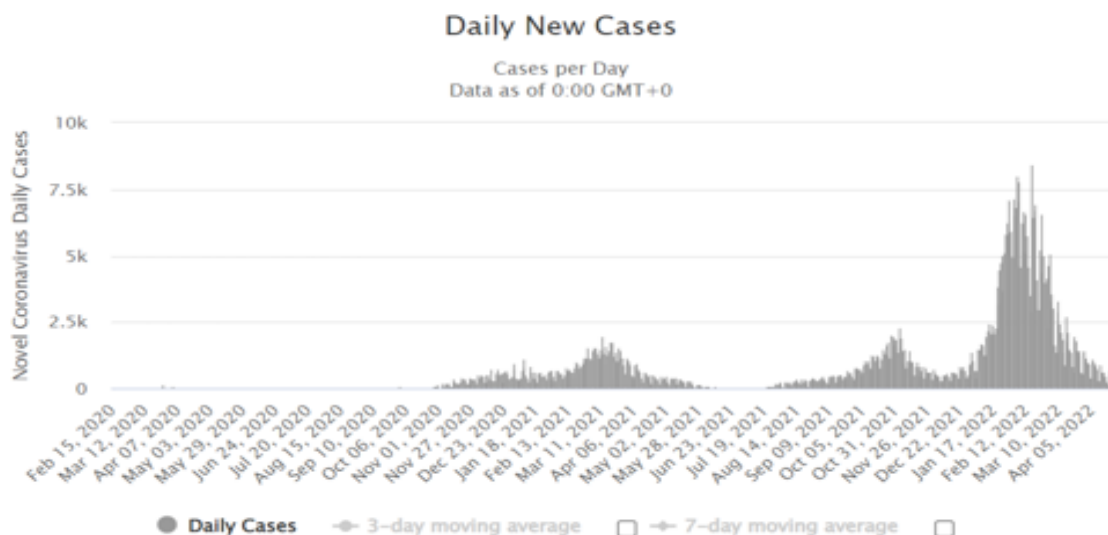
³² TlnRKKm 9.11.2021, 3-21-2245.

³³ TlnRKKm 3.12.2021, 3-21-2472.

³⁴ Koroonakaart. Arvutivõrgus: <https://koroonakaart.ee/et> (26.04.2022)

tüvede korral (näiteks omikron) on ikka vaksineerimine parim viis enese haiguse eest kaitsmiseks.

Daily New Cases in Estonia

Allikas: <https://www.worldometers.info/coronavirus/country/estonia/> (26.04.2022)

1.2. Eesti Vabariigi õigus piirata üksikisiku põhiõiguseid

1.2.1. Tavaolukorras

Üksikisiku inimõiguseid ja põhivabadusi saab riik piirata välja antud haldusaktiga või mõne muu õigusaktiga. Haldusakt on õiguspärane, kui selle andmiseks on õiguslik alus ning haldusakt on formaalselt ja materiaalselt õiguspärane.³⁵ Materiaalne õiguspärasus tähendab seda, et õigusliku aluse koosseisutunnused on täidetud ning haldusorgan on õiguslikus aluses sätestatud õiguslikku tagajärge õiguspäraselt kohaldanud.

Õiguslikku tagajärge on õiguspäraselt kohaldatud kahel juhul. Esimesel juhul näeb õiguslik alus ette seotud otsuse. See tähendab seda, et seadusandja on ette näinud mingisuguse kindla õigusliku tagajärje ning haldusorgan on kohustatud seda õiguslikku tagajärge kohaldama või siis kohaldamata jätma. Haldusorganil endal ei esine antud olukorras kaalutusõigust.

³⁵ Haldusmenetluse seadus § 54 (edaspidi HMS). – RT I, 13.03.2019, 55.

Teisel juhul näeb õiguslik alus haldusorganile ette kaalutusõiguse. Haldusorgan peab kasutama oma kaalutusõigust korrektselt ning ei tohi teha kaalutusvigu, sh ei tohi kaalutusõigust väärkasutada. Lisaks peab kaalutusotsus olema kooskõlas põhiõigustega. Kui otsuse tegemise tulemusel esineb põhiõiguse kaitseala riive, siis selline riive on põhiseaduspärane, kui sellel on legitiimne eesmärk ja riive on proportsionaalne. Seega kui meetme vastuvõtmisel tekib põhiõiguste riive, peab riik kontrollima, kas otsuse tegemisel on lähtunud eesmärgist, mis on kooskõlas õigusliku alusega. Seejärel tuleb kontrollida, kas selline meede on sobiv ja vajalik ning mõõdukas (ehk proportsionaalne kitsamas tähenduses). Meede on mõõdukas, kui saavutatav eesmärk ei ole meetmega põhjustatud riivega disproportsioonis ehk ülemäärane. Lisaks tuleb olukorra hindamisel arvesse võtta veel paljusid erinevaid nõudeid ja põhimõtteid: näiteks seaduse reservatsioon, alusnormi põhiseaduspärasus, olulisuse põhimõte jne.

1.2.2. Eriolukorras

Selleks, et Eesti riigi territooriumil hakkaks kehtima eriolukord, peab Vabariigi Valitsus eriolukorra oma korraldusega välja kuulutama. Aluse selleks annab põhiseadus.³⁶ Täpsemad juhised selleks, mida Vabariigi Valitsuse korraldus eriolukorra väljakuulutamise kohta peab sisalda ning millisel juhul valitsus võib selle välja anda, sisalduvad hädaolukorra seaduses³⁷ (edaspidi HOS).

Hädaolukorrast saab eriolukord siis, kui hädaolukorda ei ole võimalik lahendada ilma HOS-s sätestatud juhtimiskorraldust või meetmeid rakendamata.³⁸ Eriolukord on äärmuslik meede ning seda saa ning ei tohi välja kuulutada kergekäeliselt. Samas teatud olukordades on vajalik, et teatud otsuseid või protseduure saaks teha kiirendatud või lihtsustatud korras sellele vaatamata, et see võib negatiivselt mõjutada üksikisiku inimõigused ja põhivabadusi.

³⁶ PS § 87 lg 8 – Vabariigi Valitsus kuulutab loodusõnnetuse või katastroofi korral või nakkushaiguse leviku tõkestamiseks välja eriolukorra riigis või selle osas.

³⁷ Hädaolukorra seadus. – RT I, 03.03.2017, 1; RT I, 17.11.2021, 9.

³⁸ HOS § 19 lg 1.

Eesti Vabariigi haldusterritooriumil on eriolukord välja kuulutatud üks kord ning seda seoses Covid-19 pandeemia puhkemisega maailmas ja Eestis. Eriolukord kestis 12.03.2020 kuni 23.04.2020.³⁹

1.3. Covid-19 haiguse tõttu piiratud põhiõiguste printsiipide võimalikud allikad

1.3.1. Inimõiguste ülddeklaratsioon

Inimõigused on läbi ajaloo olnud inimkonna arengu saatjaks. Arusaamine, et inimesel on subjektiivsed õigused, mis omandatakse sünniga, on omane paljudele erinevatele kultuuridele. Samas rahvusvahelisel tasandil hakati põhiõigustele suuremat tähelepanu pöörama alles 19. sajandil. Läbimurde selles valdkonnas tõi 20. sajand ning Teine maailmasõda. Riigid leidsid ühiselt, et sellised sõjakoledused ei tohi enam korduda, mida võibki lugeda tänapäevaste põhiõiguste väljakujunemise alguseks.

26. juulil 1945. aastal allkirjastati Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (edaspidi: ÜRO) põhikirj. ⁴⁰ Põhikirjas sätestati, et ÜRO eesmärgiks on „päästa järeltulevad põlvkonnad sõjaviletsustest“ ning „kinnitada usku inimeste põhiõigustesse“. Nende eesmärkide saavutamiseks võttis ÜRO Peaassamblee 10. detsembril 1948. aastal vastu inimõiguste ülddeklaratsiooni. ⁴¹ Seda hetke loetakse tänapäevaste inimõiguste alguseks, kuna esmakordselt olid erinevad inimõigused koondatud ühtsesse dokumenti. Enne seda peeti inimõiguseid üheks osaks tavaõigusest. Algselt ei olnud inimõiguste ülddeklaratsioonil juriidilist jõudu, kuid vaatamata sellele on see tänapäeval saanud üheks peamiseks rahvusvaheliseks inimõiguseid ja põhivabadusi käsitlevaks dokumendiks ja samas ka rahvusvahelise õiguse allikaks. Paljud maailma riigid järgivad inimõiguste ülddeklaratsioonis välja toodud põhimõtteid vabatahtlikult ning on võtnud need ka oma riigi põhiseaduse aluseks. Samu põhiõiguste aluspõhimõtteid järgivad ka kohtud oma otsuseid tehes.

³⁹ Eriolukorra väljakuulutamine Eesti Vabariigi haldusterritooriumil. – RT III, 13.03.2020, 1.

⁴⁰ Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni põhikirj ning Rahvusvahelise Kohtu statuut. – RT II 1996, 24, 95. Arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/555597> (21.01.2022).

⁴¹ Ühinenud Rahvaste Organisatsioon. Inimõiguste ülddeklaratsioon. Arvutivõrgus: https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/est.pdf (19.01.2022).

Kuna inimõiguste ülddeklaratsiooni näol on tegemist rahvusvahelise õiguse allikaga, siis võivad ka Eesti kohtud oma otsuste tegemisel ja põhistamisel toetuda ülddeklaratsioonis loetletud inimõigustele ja põhivabadustele, kui selleks peaks vajadus tekkima. Samas on samad põhimõtted suuremas osas leitavad ka EV PS-st, mille täitmine on Eesti kohtutele kohustuslik. Seega on vähe tõenäoline inimõiguste ülddeklaratsiooni otsekohaldamine Eesti õigussüsteemis, kuid seda ei saa välistada. Siiani on Eesti kohtud inimõiguste ülddeklaratsioonile vaid viidanud, kui ei ole seda kohaldanud. Samas saab märgiliseks pidada kohtuotsust,⁴² kus Tallinna Ringkonnakohus oma otsuses kohustas Tallinna vanglat asendama vangilt ära võetud ja hävitatud inimõiguste ülddeklaratsiooni teksti uue samaväärsega.

1.3.2. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon (edaspidi EIÕK)

Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni⁴³ allkirjastasid 4. novembril 1950 Roomas Euroopa Nõukogu liikmesriikide valitsused. Tegemist on regionaalse lepinguga, mille osalisriikideks on kõik Euroopa Nõukogu liikmesriigid. Eesti Vabariik sai Euroopa Nõukogu liikmeks 14.05.1993 ja liitus EIÕK-iga 1996 aastal. Sellest hetkest alates tuleb Eesti Vabariigil kohustuslikus korras täita ka EIÕK-i. Ka Eesti Vabariigi põhiseadus § 123 ütleb, et kui Eesti seadused või muud aktid on vastuolus Riigikogu poolt ratifitseeritud välislepingutega, kohaldatakse välislepingu sätteid. Seega juhul, kui Eesti seaduste ja EIÕK-i vahel esinevad mingisugused vastuolud, tuleb ka inimõiguste ja põhivabaduste sisustamisel lähtuda just EIÕK-ist.

Kuna EIÕK on Eesti seaduste suhtes ülimuslik, siis peaksid Eesti kohtud EIÕK-it rakendama seetõttu, et vältida võimalikke vastuolusid Euroopa Liidu õiguse ja riigisisese õiguse vahel. EIÕK-i täitmine on kohustuslik kõigile Euroopa Liidu liikmesriikidele, mistõttu loob EIÕK ühtse õigusliku raamistiku just suhtluseks teiste EL liikmesriikidega. Seetõttu peaksid Eesti kohtud inimõiguste ja põhivabaduste sisustamisel, mida ei ole nimetatud PS-s, lähtuma just EIÕK-is kirja pandust.

⁴² Tallinna Ringkonnakohus 17.02.2006, 3-04-310. Arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendid/fail.html?fid=99845585>

⁴³ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II, 2010, 14, 54.

1.3.3. Eesti Vabariigi põhiseadus

Asutav kogu võttis Eesti riigi esimese PS vastu 15.06.1920 ja see oli pealkirjastatud „Eesti Vabariigi põhiseadus“. PS jõustus 21.12.1920.⁴⁴

Esimese PS-ga oli Eesti riigil õiguseks vormitud kõik liberaalsele rahvusriigile omased ja vajalikud põhitunnused: see, kes moodustab riigi rahva ja milline on riigi territoorium, ning ka see, milles leiab väljenduse Eesti omariikluse suveräänsus. On üldtunnustatud, et õiguse ajalugu algab sealt, kus selle paneb kirja õiguse looja. Eestil oli ennast võimalik riigina identifitseerida ja legitimeerida rahvusliku õiguskorra loomise teel alates 20. sajandi teise kümnendi lõpust. Niinimetatud eelkonstitutsiooniliste aktide kaudu jõuti 1920. a mandrieuroopalikus õiguskultuuris kõige olulisema rahvusriigi seaduse, PS vastuvõtmiseni.⁴⁵

Vahepeal valitses Eestit võõras võim, kuid riigipöördekatse Moskvas 19.08.1991 lõi soodsa pinnase Eesti iseseisvuse väljakuulutamiseks Eesti Vabariigi Ülemnõukogu poolt 20.08.1991. Ka seda otsust „Eesti riiklikust iseseisvusest“ võib käsitada kui põhiseaduslikku akti. Nimelt nähti otsuses ette moodustada PS väljatöötamiseks Põhiseaduse Assamblee.⁴⁶

Assamblee esitatud PS eelnõu kiitis Ülemnõukogu 20.04.1992 otsusega heaks ja otsustas selle panna rahvahääletusele. Rahvahääletus PS vastuvõtmiseks toimus 28.06.1992. PS jõustus vastuvõtmise kuupäevast, seega 28.06.1992. Algas uus ajajärk Eesti riigi ja õiguse ajaloos.⁴⁷

PS § 3 rõhutab, et riigivõimu teostatakse üksnes PS ja sellega kooskõlas olevate seaduste alusel.

⁴⁴ Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne, 5 tr. Tallinn: SA Iuridicum, 2020, lk 19.

⁴⁵ Samas, lk 19.

⁴⁶ Samas, lk 23.

⁴⁷ Samas, lk 24.

2. TINGIMUSLIK VAKTSINEERIMISKOHUSTUS

2.1. Vaktsineerimise õiguslikud alused Eestis

Euroopas ei eksisteeri ühtset immuniseerimiskava. Igas riigis on oma kava, mis on koostatud, lähtudes selle riigi prioriteetidest, selle riigi jaoks relevantsetest immuniseerimisega välditavatest haigustest ning riigi finantsilisest võimekusest. Eestis on vaktsineerimine korraldatud nakkushaiguste ennetamise ja tõrje seaduse⁴⁸ (edaspidi NETS) alusel.

Vastavalt NETS §10 lg 3 kehtestatakse immuniseerimiskava Tervise- ja tööministri määrusega.⁴⁹ Immuniseerimiskava täitmist koordineerib Sotsiaalministeerium (NETS § 8 lg 1) ja immuniseerimist korraldab immuniseerimiskava alusel perearst (NETS § 8 lg 1¹ p 1). Hetkel immuniseeritakse Eestis järgmiste nakkushaiguste vastu: lapsi ja noorukeid tuberkuloosi (tekitajaks mükobakter), B-viirushepatiidi (tekitajaks B-hepatiidi viirus), rotaviirusnakkuse (tekitajaks rotaviirus), difteeria (äge bakteriaalne nakkushaigus), teetanuse (tekitajaks eostega bakter), läkaköha (tekitajaks bakter), punetiste (tekitajaks viirus), leetrite (tekitajaks viirus), mumpsu (tekitajaks paramüksoviiruste sugukonda kuuluv RNA-viirus), lastehalvatuse (tekitajaks poliovirus), HPV (tekitajaks papilloomviirus) ja b-tüübi hemofiilusnakkuse (tekitajaks hemofiilusbakter) vastu.⁵⁰ Immuniseerimiskavas määratakse nakkushaigused, mille vastu immuniseeritakse, immuniseeritavad vanuserühmad või riskirühmad ja immuniseerimise tähtajad (NETS § 10 lg 2). Samuti toimub täiskasvanute vaktsineerimine difteeria ja teetanuse vastu kaksikvaktsiiniga iga kümne aasta tagant. Selleks peab inimene kas ise soovi avaldama või pakub seda inimesele näiteks perearst.

Lisaks immuniseerimiskavas olevatele haigustele ja vaktsiinidele võib inimene ennast vaktsineerida ka selliste nakkushaiguste vastu, mida vaktsineerimiskavas ei ole.⁵¹ Vastavalt vajadusele ja soovile võivad nii lapsed kui ka täiskasvanud ennast vaktsineerida näiteks puukentsefaliidi (RNA viirus) või tuulerõugete (DNA viirus) vastu. Ka reisi plaanides võivad

⁴⁸ Nakkushaiguste ennetamise ja tõrje seadus. (NETS) – RT I, 22.05.2021, 7.

⁴⁹ Immuniseerimiskava. – RT I, 29.07.2021, 7.

⁵⁰ Immuniseerimiskava § 2.

⁵¹ Vaktsineerimiskava välised vaktsiinid. Terviseamet. Arvutivõrgus: <https://ta.vaktsineeri.ee/et/haigused-ja-vaktsiinid/vaktsineerimine-eestis/immuniseerimiskava-valised-vaktsiinid> (20.04.2022)

inimesed kokku puutuda vaktsineerimisega, kui sihtriik nõuab riiki sisenemiseks teatud haiguste vastu vaktsineerimist. Sellisteks vaktsiinvälditavateks haigusteks võivad olla näiteks koolera või kollapalavik. Seega võtab inimene oma huvidest ja vajadustest lähtudes vastu otsuse, et soovib ennast vaktsineerida. Immuniseerimist, mis ei kuulu immuniseerimiskavasse ja mida tehakse isiku soovil või arsti soovitusel, ei rahastata riigieelarvest (NETS § 42 lg 3).

2.2. Covid-19 haiguse vastase vaktsineerimine õiguslikud alused

Eestis on Covid-19 haiguse vastase vaktsineerimise aluseks samuti NETS. Covid-19 haigust, mille põhjustajaks on koroonaviirus, ei ole liigitatud eriti ohtlikuks nakkushaiguseks NETS § 2 lg 1 p 3 mõistes, kuna seaduses on toodud suletud loetelu haigustest, mis selle paragrahvi alla liigituvad. Samas tuleb asuda seisukohale, et praeguses, pandeemiae vastavas olukorras, võime me Covid-19 haigust lugeda uueks ohtlikuks nakkushaiguseks NETS § 2 lg 2 tähenduses. Seega on Covid-19 haigus NETS tähenduses nakkushaigus, mis on suure nakatuvusega, levib kiiresti ja ulatuslikult või selle kulg on raske või eluohtlik. Lisaks puudub sellel kättesaadav efektiivne ravi ning selle levik võib ületada haiglate ravivõimekust.

Immuniseerimist (vaktsineerimist) viivad läbi tervishoiutöötajad. Tervishoiutöötajad tervishoiuteenuste korraldamise seaduse (edaspidi TTKS)⁵² § 3 lg 1 tähenduses on arst, hambaarst, õde ja ämmaemand, kui nad on registreeritud Terviseametis. Immuniseerimise korraldamise nõuetes⁵³ täpsustatakse, et immuniseerimist tohib teostada arst, õde või ämmaemand, kes on täies mahus läbinud immuniseerimisalase täiendõppekursuse vastavalt Sotsiaalministeeriumi poolt heakskiidetud programmile ja saanud selle lõpetamise kohta tunnistuse.⁵⁴ NETS-iga on veel reguleeritud, et nakkushaiguste epideemilise leviku tõkestamiseks vajalikku immuniseerimist koordineerib Sotsiaalministeerium (NETS § 8 lg 1), immuniseerimise korraldamise nõuded kehtestab valdkonna eest vastutav minister oma määrusega (NETS § 8 lg 2¹ p 5) ja immuniseerimist korraldav tervishoiutöötaja dokumenteerib immuniseerimised (NETS § 8 lg 2 p 2).

⁵² Tervishoiuteenuste korraldamise seadus. (TTKS) – RT I, 18.06.2021, 9.

⁵³ Immuniseerimise korraldamise nõuded. – RT I, 05.02.2022, 6.

⁵⁴ Immuniseerimise korraldamise nõuded § 2 lg 1.

Selleks, et inimest Covid-19 haiguse vastu vaksineerida, peab tervishoiutöötajal olema vaksineeritava isiku nõusolek (NETS § 3 lg 1). Tahtest olenematut ravi eriti ohtliku nakkushaiguse tõkestamiseks võib kohaldada üksnes kohtu määruse alusel (NETS § 4 lg 2). Kui ravi on vältimatu isiku enda või avalikkuse kaitseks ning ravi alustamine on aegkriitiline, võib tahtest olenematut ravi alustada ka ilma kohtu määruseta (NETS § 4 lg 3). Kuna immuniseerimine Covid-19 haiguse vastu ei ole aegkriitiline, siis tuleb asuda seisukohale, et patsiendi tahtevastane vaksineerimine ilma kohtu määruseta pole vähemalt NETS alusel lubatud.

Covid-19 haiguse vastu vaksineerimine on Eestis tervishoiuteenuse osutamine. Tervishoiuteenus on tervishoiutöötaja tegevus haiguse ennetamiseks, diagnoosimiseks ja ravimiseks (TTKS § 2 lg 1). Tervishoiuteenuse osutamist on võimalik käsitleda lepingulise suhtena, mis allub võlaõigusseadusele (edaspidi VÕS).⁵⁵ Tegemist on käsundi tüüpi lepinguga, kuna tervishoiuteenuse osutaja ei saa tagada tulemust, vaid ainult nõuetekohase protsessi.⁵⁶ Tervishoiuteenuse osutaja olulisemateks võlaõigusseadusest tulenevateks kohustusteks on patsiendi teavitamise kohustus (VÕS § 766 lg 1), patsiendilt protseduurideks nõusoleku saamise kohustus (VÕS § 766 lg 3), saladuse hoidmise kohustus (VÕS § 768 lg 1) ja dokumenteerimiskohustus (VÕS § 769).

Tervishoiuteenuse osutajal on kohustus teavitada patsienti võimalikest riskidest, mis võivad kaasned tervishoiuteenuse osutamisega. Vaktsiinide korral on enamik sellest informatsioonist kirjas patsiendi infolehel, kuid tervishoiuteenuse osutaja peab tähelepanu pöörama ja arvesse võtma ka patsiendi võimalikke individuaalseid eripärasid (eelnevad haigused, kaasuvad haigused, kehakaal jne). Patsiendi teavitamine on oluline selleks, et patsient saaks teha informeeritud ja kaalutletud otsuse. Teavitamise ulatuse kindlaks määramisel võetakse aluseks tavaline keskmine mõistlik patsient.

Oluliseks komponendiks patsiendi teavitamise juures on see, et tervishoiutöötaja peab teavitamist läbi viima neutraalselt – patsiendile tuleb tutvustada nii Covid-19 haiguse vastase vaksineerimise plusse kui ka võimalikke ohte, mis vaksineerimisega võivad kaasneda. Ei piisa ainult patsiendi infolehele viitamisest, vaid tuleb kindlaks teha, kas patsient on

⁵⁵ Võlaõigusseadus. (VÕS) – RT I, 15.03.2022, 14.

⁵⁶ Varul, P. jt, Võlaõigusseadus IV. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2020, lk 198.

informatsioonist ka aru saanud. Lisaks tuleb patsiendile tutvustada erinevaid olemasolevaid vaktsiine, kui ta selleks soovi avaldab. Tervishoiuteenuse osutaja ei tohi patsiendile peale suruda oma eelistust, kui patsient sellest huvitatud ei ole.

Patsiendile tuleb anda mõistlik aeg otsuse langetamiseks. Hetkeks, mil tervishoiuteenust hakatakse osutama, peab patsiendi nõusolek olemas olema. Andes nõusoleku tervishoiuteenuse osutamiseks, teostab patsient oma kehalise enesemääramise õigust, mis tuleneb PS § 19 lg-st 1. Nõusolekut võiks pidada deliktiõiguses tuntud õigusvastasust välistava asjaoluga sarnaseks instituudiks.⁵⁷ Samas tuleb silmas pidada, et patsient võib nõusoleku igal ajahetkel tagasi võtta,⁵⁸ kui ta selleks võimeline on ja soovi avaldab. Eksitav on VÕS-is välja toodud informatsioon, justkui võiks patsient nõusoleku tagasi võtta ainult mõistliku aja jooksul pärast selle andmist (VÕS § 766 lg 3). Patsiendil on võimalik nõusolek tagasi võtta niikaua, kuni see füüsiliselt võimalik on – ehk siis selle hetkeni, mil tervishoiuteenuse osutamine ei ole veel jõudnud etappi, kust seda ei ole enam võimalik tagasi pöörata.

Eeltoodust lähtudes tuleb asuda seisukohale, et Eestis saab inimesi Covid-19 haiguse vastu vaktsineerida ainult siis, kui seda teeb tervishoiutöötaja, kes selgitab inimesele enne vaktsineerimist vaktsineerimisega seotud positiivseid efekte ning võimalikke riske, mis võivad kaasneda. Sellele informatsioonile tuginedes peab inimene andma nõusoleku vaktsineerimiseks ning seejärel on tervishoiutöötajal õigus inimest vaktsineerida Covid-19 haiguse vastu. Seega saabki riik inimestele vaktsineerimist ainult tungivald soovitada, kuid praegu kehtiva seadusandluse juures ei ole võimalik rakendada kohustuslikku vaktsineerimist.

2.3. Tingimusliku vaktsineerimiskohustuse õiguslikud alused

Töökoha tingimusliku vaktsineerimiskohustuse saab kehtestada asutuse juhi käskkirjaga. Siinjuures tuleb töökohana käsitleda nii asutuse territooriumi ja tööruume kui ka muid kohti, kuhu töötajal on töö ajal juurdepääs või kus ta töötab töandja loal või korraldusel

⁵⁷ Varul, P. jt, Võlaõigusseadus IV. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2020, lk 216.

⁵⁸ Inimõiguste ja biomeditsiini konventsioon: inimõiguste ja inimväärikuse kaitse bioloogia ja arstiteaduse rakendamisel. – RT II 2002, 1, 2.

(TTOS § 4 lg 1). Aluse selleks annab töötervishoiu ja tööohutuse seadus (edaspidi TTOS),⁵⁹ mis ütleb, et tööandjal on õigus kehtestada ettevõttes õigusaktides ettenähtust rangemaid töötervishoiu ja tööohutuse reegleid (TTOS § 13 lg 2). TTOS-d kohaldatakse ka kaitseväelaste ja PPA töötajate töö kohta niivõrd, kui võrd eriseaduste või nende alusel kehtestatud õigusaktidega ei ole sätestatud teisiti (TTOS § 1 lg 2). Kaitseväeteenistuse seaduses⁶⁰ või selle alusel kehtestatud õigusaktides ei ole välja toodud, et tööandja ei võiks kehtestada asutuses õigusaktides ettenähtust rangemaid töötervishoiu ja tööohutuse reegleid.

Tingimusliku vaksineerimiskohustuse seadmine asutuse töötajatele eeldab, et asutuses oleks eelnevalt läbi viidud põhjalik riskianalüüs ning kaardistatud meetmed, mida on võimalik kasutusele võtta, et vältida või vähendada asutuse töötajate ja nendega kokku puutuvate isikute haigestumist Covid-19 haigusega. Määruse tasandil on välja toodud, et terviseriski vähendamiseks tuleb SARS-CoV-2 viiruse leviku korral tagada töökeskkonnas teiste inimestega kokku puutuvate töötajate nakkusohutus eelkõige läbi töötajate Covid-19 haiguse vastase vaksineerimise tagamise, Covid-19 haiguse vastase vaksineerimise läbimist või haiguse läbipõdemist kinnitava tõendi kontrollimise või töötajate testimise SARS-CoV-2 testiga.⁶¹ Sobiva variandi terviseriski vähendamiseks valib tööandja ise, lähtudes asutuse tööprotsessidest ja eripäradest.

2.4. Seisukohad seoses Covid-19 vastase vaksineerimisega

Covid-19 haiguse pandeemia algusest peale on Eesti valitsusjuhid ja poliitikud toonitanud, et inimestel tuleb õppida koroonaviirusega koos elama kuni sellele leitakse töötav ravi või vaktsiin.⁶² Kuna töötavat ravi pole siiani leitud, siis on suured lootused pandud vaktsiinidele. Ka WHO on seisukohal, et vaksineerimine on oluline osa esmatasandi tervishoiusüsteemist

⁵⁹ Töötervishoiu ja tööohutuse seadus (edaspidi TTOS). – RT I, 22.12.2021, 26.

⁶⁰ Kaitseväeteenistuse seadus (edaspidi KVTS). – RT I, 08.07.2021, 5.

⁶¹ Bioloogilistest ohuteguritest mõjutatud töökeskkonna töötervishoiu ja tööohutuse nõuded. – RT I, 12.03.2022, 29. § 6 lg 2 p 11.

⁶² ERR. Ratas tegi eriolukorra lõppemise puhul pöördumise. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1090977/ratas-tegi-eriolukorra-loppemise-puhul-poordumise> (22.03.2022)

ning nimetab seda inimõiguseks. Oma ütlustes minnakse lausa nii kaugele, et vaksineerimist nimetatakse parimaks tervishoiualaseks investeeringuks, mida raha eest on võimalik saada.⁶³

Ka ÜRO majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste õiguste komitee (edaspidi CESCR) on oma üldkommentaaris nr 14⁶⁴ rõhutanud, et riik peab pöörama piisavalt tähelepanu inimeste tervise kaitsele nii poliitilisel kui ka õiguslikul tasandil. Riik peab tagama inimestele arstiabi kättesaadavuse, sealjuures võimaldama inimestele vaksineerimist tõsiste nakkushaiguste vastu. Seega on riigile pandud aktiivse tegutsemise kohustus. Riigil on kohustus leida ja välja töötada meetmed, millega oleks võimalik võidelda nakkushaiguste puhangute vastu ning mis tagaksid inimestele tervise kaitse.

On üldteada fakt, et vaktsiin kaitseb haiguse levimise eest juhul, kui piisavalt suur osa populatsioonist on vaksineeritud ning tekkinud on nn „karjaimmuunsus“. 09.06.2020 oli WHO veel seisukohale, et karjaimmuunsus on nakkushaiguse vastane kaitse, mis saavutatakse kas vaksineerimise või haiguse läbipõdemisega. See tähendab, et inimesed, kes ise ei ole nakatunud või kellel haigus ei ole tekitanud immuunvastust, on kaitstud, kuna inimesed nende ümber on haiguse suhtes immuunsed ning moodustavad nn puhvri.⁶⁵ Samas jättis WHO omale taganemistee ning nentis, et karjaimmuunsuse võimalikkus Covid-19 haiguse korral ei ole veel selge. Covid-19 haiguse leviku valguses muutis WHO „karjaimmuunsuse“ definitsiooni ning asus 31.12.2020 seisukohale, et selle haiguse korral tuleb karjaimmuunsus saavutada vaksineerimise teel.⁶⁶ Selleks tuleb suurem osa elanikkonnast vaksineerida, et viirus ei saaks nii vabalt populatsioonis levida.

⁶³ WHO. Vaccines and immunization. Arvutivõrgus: https://www.who.int/health-topics/vaccines-and-immunization#tab=tab_1 (23.03.2022)

⁶⁴ Committee on Economics, Social and Cultural rights (CESCR) General Comment no 14 (2000): The right to the highest attainable standard of health (art 12), Geneva, p 36. Arvutivõrgus: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G00/439/34/PDF/G0043934.pdf?OpenElement> (10.04.2022)

⁶⁵ World Health Organisation (WHO). Coronavirus disease (COVID-19): Serology. Arvutivõrgus: <https://web.archive.org/web/20201101161006/https://www.who.int/news-room/q-a-detail/coronavirus-disease-covid-19-serology> (23.03.2022)

⁶⁶ World Health Organisation (WHO). Coronavirus disease (COVID-19): Serology. Arvutivõrgus: <https://web.archive.org/web/20201101161006/https://www.who.int/news-room/q-a-detail/coronavirus-disease-covid-19-serology> (23.03.2022)

Tänaseks päevaks (kevad 2022) teame me seda, et vaktsiinid ei ole suutnud täielikku karjaimmuunsust populatsioonis tekitada ning Covid-19 haigusesse haigestuvad ka need, kes on läbinud täieliku vaktsiinikuuri. Samas on Haigekassa lehel olevatest andmetest näha, et Covid-19 haiguse vastu vaktsineeritud inimesed nakatuvad vähem ning vajavad ka vähem haiglaravi, kui need inimesed, kes ei ole ennast Covid-19 haiguse vastu vaktsineerinud.⁶⁷ Seega kaitsevad vaktsineeritud eelkõige iseennast ning seeläbi ka populatsiooni tervikuna. Seega ollakse endiselt seisukohal, et kõik, kellel ei ole otsest vastunäidustust Covid-19 haiguse vastasele vaktsineerimisele, võiksid ennast siiski vaktsineerida.

Euroopas on riikidel vabad käed vaktsineerimise korraldamiseks. Iga riik paneb ise paika, milliste haiguste vastu selles riigis vaktsineeritakse ning kas vaktsineerimine on vabatahtlik või kohustuslik.⁶⁸ Sama põhimõtet järgitakse ka Covid-19 haiguse vastu vaktsineerimisel. Esimesena Euroopas hakkas üldise kohustusliku Covid-19 haiguse vastase vaktsineerimise peale mõtlema Austria, kus valitsus saatis parlamenti sellesisulise seaduseelnõu 09.12.2021.⁶⁹ Seaduslikult on alates 05.02.2022 Austrias vaktsineerimine Covid-19 haiguse vastu kohustuslik kõigile inimestele alates 18-eluaastast.⁷⁰ Samas ei olnud Austria inimesed selliseks otsuseks valmis ning avalikkuse suure surve tõttu otsustas Austria parlament 09.03.2022 Covid-19 haiguse vastase kohustusliku vaktsineerimise seaduse elluviimise peatada.⁷¹ Seega ei ole vähemalt Euroopast hetkel tuua ühtegi näidet, kus vaktsineerimine Covid-19 haiguse vastu oleks kõigile kohustuslik. Samas on osad riigid teinud Covid-19

⁶⁷ Haigekassa. Nakatumised Covidisse. Arvutivõrgus: <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiM2JjYjNkMjUtYjUwZC00N2YxLTgwYmMtN2ZhOGFkNmM5YTk1IiwidCI6IjJiMWJmNzQ4LWZmMGMtNGU5ZC1hZDMzLTBiMzkwMzEzYWlxMyIsImMiOiJh9> (27.04.2022)

⁶⁸ WHO. Mandatory and recommended vaccination. Arvutivõrgus: <https://vaccination-info.eu/en/vaccination/when-vaccinate/mandatory-or-recommended-vaccination> (24.03.2022)

⁶⁹ COVID-19-Impfpflichtgesetz – COVID-19-1G (164/ME). Arvutivõrgus: https://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXVII/ME/ME_00164/index.shtml#tab-Uebersicht (24.03.2022)

⁷⁰ Bundesgesetz über die Pflicht zur Impfung COVID-19 (COVID-19-Impfpflichtgesetz – COVID-19-IG). – BGBl. I Nr. 4/2022, Rechtsinformationssystem des Bundes. Arvutivõrgus: https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=BgblAuth&Dokumentnummer=BGBLA_2022_I_4 (24.03.2022)

⁷¹ Gomez, J. The backlash against Austria's mandatory COVID-19 vaccine law. Euronews, 09.03.2022. Arvutivõrgus: <https://www.euronews.com/2022/03/04/the-backlash-against-austria-s-mandatory-covid-19-vaccine-law> (24.03.2022)

haiguse vastase vaksineerimise kohustuslikuks teatud ühiskonnagruppidele.⁷² Eesti on kohaldanud tingimusliku vaksineerimiskohustuse inimestele, kes töötavad jõustruktuurides.⁷³

Samuti ei tasu unustada, et Covid-19 haiguse näol on tegemist viirushaigusega, mistõttu tõenäosus, et haiguse tekitaja muteerub, on väga suur. Kui algsest haigustekitajast ei ole enam midagi kuulda, siis 2022. a on enim tähelepanu pööratud koroonaviiruse delta tüvele ja omikron tüvele, mis on viimasel ajal eriti kiirelt levinud.⁷⁴ See kõik aga mõjutab vaktsiinide toimivust ja tõhusust, mida saab kindlaks teha edasiste kliiniliste uuringutega. Võrdluseks võib siia kõrvale tuua tavalise gripivaktsiini (Fluarix Tetra süstesuspensioon), mis tekitab aktiivse immunisatsiooni vaktsiinis sisalduva nelja gripiviiruse tüve vastu (kaks A-gripiviiruse alatüüpi ja kaks B-gripiviiruse tüve).⁷⁵ Sellest nähtub, et tavalise gripiviiruse vaktsiin on valmistatud nii, et see kaitseb inimest 4 erineva viiruse tüve suhtes, mille esinemise sagedus vaktsiini kasutamise aastal kõige suurem on. Sajaprotsendilist kaitset vaktsiin gripiviiruse vastu ei anna, kuna vaktsiini valmistamisel on lähtutud analüüside tulemustest ja prognoosotsusest.

Tartu Ülikooli mikrobioloogia osakonna juhataja Irja Lutsar on juba öelnud, et see, et Lõuna-Aafrika tüvi vastab halvemini vaktsiinile (Covid-19 vaktsiin), oli juba enne eksperimentides näidatud. Tema arusaamist mööda kõik praegu turul olevad ravimifirmad ka redisainivad oma vaktsiine ja püüvad teha vaktsiine, mis uutele tüvedele toimiks. I. Lutsar oli veendunud, et kui

⁷² Läti muudab tervishoiutootajate vaksineerimise kohustuslikuks. Meditsiiniuudised, 07.07.2021. Arvutivõrgus: <https://www.mu.ee/uudised/2021/07/07/lati-muudab-tervishoiutootajate-vaksineerimise-kohustuslikuks> (20.04.2022)

⁷³ Kelomees, H. Riigikohtu otsus: kohustuslik vaksineerimine kaitsevæes jääb. Kaebajad tööle tagasi ei saa. Delfi, 25.11.2021. Arvutivõrgus: <https://www.delfi.ee/artikkel/95226097/video-riigikohtu-otsus-kohustuslik-vaksineerimine-kaitsevaes-jaab-kaebajad-toole-tagasi-ei-saa> (20.04.2022)

⁷⁴ Terviseamet. Terviseamet muutis omikroni leviku tõttu lähikontaktsete kaardistamist. Arvutivõrgus: <https://www.terviseamet.ee/et/uudised/terviseamet-muutis-omikroni-leviku-tottu-lahikontaktsete-kaardistamist> (23.03.2022)

⁷⁵ Ravimi omaduste kokkuvõte (Fluarix Tetra süstesuspensioon) p 5.1. Arvutivõrgus: https://www.ravimiregister.ee/Data/SPC/SPC_1763861.pdf (23.03.2022).

tulevad uued tüved, kus on selge, et olemasolevad vaktsiinid ei tööta, siis mingi tõhususdoosi aasta või kahe aasta pärast saab ta juba uue vaktsiiniga.⁷⁶

Seega tuleb asuda seisukohale, et kuigi vaktsineerimine on hetkel tõhusaim kaitse Covid-19 haiguse vastu, ei anna see siiski sajaprotsendilist kaitset haiguse vastu. Isiku haigestumine sõltub väga paljudest erinevatest faktoritest (näiteks kokkupuute aeg haigustekitajaga, inimese immuunsüsteemi tugevus, inimese elustiil, kaasuvad haigused jne). Probleemile tuleks proovida läheneda teaduspõhiselt arvestades seda, et iga üksik infokild on üks osa suuremast tervikust, ning see konkreetne infokild ei pruugi omada suuremat kaalu kui ülejäänud infokandjad. Kuna tegemist on võrdlemisi uue teemaga (teema on olnud aktuaalne 2 aastat), siis peame arvestama ka sellega, et iga tehtud otsust tuleb vaadelda otsuse tegemise hetkel inimeste käsutuses olnud informatsiooni valguses. Meie teadmised Covid-19 haigusest ning selle võimalikest raviviisidest ning vältimise võimalustest, täienevad iga päevaga.

Lisaks peab riik jagama adekvaatset ja ajakohast informatsiooni, et inimesed saaksid teha informeeritud valiku oma tervist puudutavates küsimustes.⁷⁷ Covid-19 haiguse vastase vaktsineerimisega seoses tundubki inimestel olevat kõige suurem puudus adekvaatsest informatsioonist. On aru saada, et Covid-19 haiguse näol on tegemist koroonaviiruse uue tüvega ning ka akadeemilisel maastikul ei pruugi hetkel olla ühtset seisukohta, millised on Covid-19 haiguse läbipõdemise pikaajalised tagajärjed ning milliseid kõrvaltoimed võib kaasa tuua Covid-19 haiguse vastane vaktsiin. Samas tuleb iga päevaga juurde teadusandmeid ning ka (korduv)vaktsineerimise võimalikud pikemaajalised kõrvaltoimed hakkavad ilmnema. Näiteks on Euroopa Ravimiamet (EMA) asunud seisukohale, et kuigi Vaxzevria (AstraZeneca Covid-19 haiguse vastane vaktsiin) võib põhjustada teatud juhtudel trombide teket, ületab vaktsineerimisest saadav kasu võimalikud riskid.⁷⁸ Kõik inimesed ei pruugi olla suutelised üles leidma värskemaid teadusartikleid, seetõttu on võiks just see olla üks valdkond, millega

⁷⁶ Sihtasutus Eesti Teadusagentuur (ETAg). Merits: Uued koroonatüved on pärit sealt, kus viiruse levik läks käest. Arvutivõrgus: <https://kustsatead.ee/merits-ued-koroonatued-on-parit-sealt-kus-viiruse-levik-laks-kaest/> (23.03.2022)

⁷⁷ CESCR General Comment no 14, p 37.

⁷⁸ European Medicines Agency (EMA). Covid-19 Vaccine AstraZeneca: benefits still outweigh the risks despite possible link to rare blood clots with low blood platelets, 18.03.2021. Arvutivõrgus: <https://www.ema.europa.eu/en/news/covid-19-vaccine-astrazeneca-benefits-still-outweigh-risks-despite-possible-link-rare-blood-clots> (10.04.2022)

riik saab inimesi toetada, et viimased teeksid informeeritud otsuse Covid-19 vaksineerimise suhtes. Samas peaks riigi poolt pakutav informatsioon viitama nii nendele teadusartiklitele, mis kinnitavad, et vaksineerimine Covid-19 haiguse vastu on ohutu ja vajalik kui ka nendele teadusartiklitele, kus tuuakse välja võimalikud riskid, mis vaksineerimisega võivad kaasneda. Oluline on see, et informatsioon oleks kontrollitud ning vastaks teadusinfo kogumise ja teadusartiklite kirjutamise headele tavadele.

Covid-19 haiguse vastased vaktsiinid tulid Euroopas müügile tingimusliku müügiloa alusel. Rahvatervisealase hädaolukorra puhul võib ravimile või vaktsiinile anda tingimusliku müügiloa, kui kohese kättesaadavuse kasulikkus kaalub üles riski, mis tuleneb tavapärasest vähem põhjalikest andmetest. Sellisel juhul peab tootja esitama lisateavet vastavalt kindlaksmääratud ajakavale. Euroopa Komisjon annab müügiloa ainult siis, kui Euroopa Raviameti hindamine näitab, et vaktsiin on ohutu ja tõhus.⁷⁹

2.5. Vaktsiinikindlustuse süsteem

Riik teeb omaltpoolt kõik, et Eestisse jõudvad vaktsiinid oleksid kvaliteetsed ja ohutud. Selleks teeb koostööd teiste riikide ja Euroopa Liidu organisatsioonidega, et saada võimalikult palju informatsioonide Covid-19 vaktsiinide toime, kõrvaltoimete ja ohutuse kohta. Kontrollitakse ka seda, et vaktsiinide valmistamisel oleks järgitud head tootmistava. Lisaks soovib riik pakkuda inimestele, kes on ennast juba vaksineerinud või alles plaanivad vaksineerida Covid-19 haiguse vastu, täiendavad kindlustust lisaks ravikindlustusele ja tootjakindlustusele.

13.04.2022 võeti vastu tervishoiuteenuse osutaja kohustusliku vastutuskindlustuse seadus, mille Vabariigi President kuulutas välja 21.04.2022.⁸⁰

⁷⁹ Euroopa Komisjon. Kuidas toimub vaktsiinide väljatöötamine, neile müügiloa andmine ja nende turule laskmine? Arvutivõrgus: https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/coronavirus-response/safe-covid-19-vaccines-europeans/how-are-vaccines-developed-authorized-and-put-market_et#tingimuslik-mgiluba (26.04.2022)

⁸⁰ Tervishoiuteenuse osutaja kohustusliku vastutuskindlustuse seadus 522 SE. Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/13fc4462-95c1-4bc8-b101-089d9a253cbe/Tervishoiuteenuse%20osutaja%20kohustusliku%20vastutuskindlustuse%20seadus> (26.04.2022)

Nimetatud seaduse rakendussätetega muudetakse ravimiseadust nii, et seadusesse lisandub vaktsiinikahjude hüvitamise peatükk ning ravimiseaduse paragrahvi 1 täiendatakse lõikega 1² järgmises sõnastuses:

”(1²) Käesolev seadus reguleerib ka inimtervishoius kasutatavaid vaktsiine sisaldava immunoloogilise ravimi (edaspidi *vaktsiin*) kasutamise tagajärjel tekkinud tervisekahju või surma korral isikule varalise ja mittevaralise kahju (edaspidi *vaktsiinikahju*) hüvitamist, sealhulgas vaktsiinikahjude sundkindlustust (edaspidi *vaktsiinikindlustus*), vastutust vaktsiinikahjude tekkimise korral ja kahju hüvitamise menetluse korda.”⁸¹

Eelnõu kohaselt nähti ette, et vaktsiinikindlustuse eesmärk on lihtsustatud korras hüvitada inimestele vaktsineerimise tagajärjel tekkinud raske tervisekahjustus. Seda juhul, kui tõenäoliselt vaktsineerimise tagajärjel on patsiendil tekkinud raske tervisekahjustus, mis kestab vähemalt neli kuud. Hüvitis on ette nähtud ka juhul kui tõenäoliselt vaktsineerimise tagajärjel inimene sureb. Regulatsiooniga luuakse inimesele, kes on saanud vaktsineerimise järgselt rasket tervisekahju, võimalus nõuda kahju hüvitamist seaduses kehtestatud määras sõltuvalt kahju raskusastmest.⁸²

Haigekassa hüvitab õigustatud isikule käesoleva seaduse 5¹. peatükis sätestatud tingimustel ja korras kahju, mis on tekkinud nakkushaiguste ennetamise ja tõrje seaduse §-s 9 sätestatud epideemia korral immuniseerimiseks kasutatavate vaktsiinide kasutamise tagajärjel, alates nende manustamise algusest Eestis.⁸³ See tähendab seda, et vaktsiinikindlustuse alla kuuluvad kõik Covid-19 haiguse vastase vaktsineerimisega seotud juhtumid, kus vaktsineerimise tagajärjel on inimesel tekkinud raske tervisekahjustus või on inimene vaktsineerimise tagajärjel surnud. Taotlus tagasiulatuva kindlustuskaitse rakendamiseks vaktsiinikindlustuse korral tuleb esitada hiljemalt 1. maiks 2023. a. Hilisemaid avaldusi vastu ei võeta ning haigekassal ei ole enam kahju hüvitamise kohustust tagasiulatuva kindlustuskaitse alusel.⁸⁴

⁸¹ 522 SE lõpptekst, § 33.

⁸² 522 SE. Arvutivõrtgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/13fc4462-95c1-4bc8-b101-089d9a253cbe/Tervishoiuteenuse%20osutaja%20kohustusliku%20vastutuskindlustuse%20seadus> (26.04.2022)

⁸³ Ravimiseadus § 116¹¹ lg 1, jõustub 01.05.2022. (26.04.2022)

⁸⁴ Ravimiseadus § 116¹¹ lg 2, jõustub 01.05.2022. (26.04.2022)

3. VAKTSINEERITUTELE SUUREMATE HÜVEDE PAKKUMISE ÕIGUSLIK LUBATAVUS

3.1. Vabariigi Valitsuse korraldusega nr. 212

VV korraldus nr 212 anti välja 29.05.2021. Selleks ajaks oli vaktsineerimine avatud kõigile ühiskonnagruppidele ning kuigi järjekorrad olid pikad ning aegade panemine ei pruukinud sujuvalt minna, oli kõigile täiskasvanutele tagatud võimalus ennast Covid-19 haiguse vastu vaktsineerida. Kui inimene otsustas ennast vaktsineerida, siis oli tal enamasti võimalik ka valida erinevate vaktsiinide vahel. Seega sundvaktsineerimist Eestis Covid-19 haiguse vastu ei toimunud siis ega toimu ka praegu. Samas andis riik vaktsineeritud inimestele või inimestele, kes on võrdsustatud vaktsineeritutele, teatud eelised. Ka kohtutesse on jõudnud mitmed kaasused, kus inimesed vaidlustavad Vabariigi Valitsuse korraldusi. Esimeseks selliseks Valitsuse korralduseks, mida inimesed kohtus vaidlustama hakkasid, oligi 28.05.2021 vastu võetud Vabariigi Valitsuse korraldus nr 212.⁸⁵ Kohtus mitmetel kordadel soovitud vaidlustada just korralduse punkti 5 alapunkti ⁸⁶, mille alusel 10-päevast elukohast lahkumise keeldu ei rakendata sellise lähikontaktse suhtes, kes on läbi põdenud Covid-19 haiguse ja kelle arst on terveks tunnistanud ning terveks tunnistamisest ei ole möödunud rohkem kui kuus kuud.^{87,88} Enamasti on kohtusse pöördumise põhjuseks olnud see, et inimesed on küll Covid-19 haiguse läbi põdenud, kuid haiguse läbi põdemisest on möödas rohkem kui 180 päeva. Kui inimesel on Covid-19 haiguse läbipõdemisest möödas rohkem kui 180 päeva ning ta ei lase ennast seejärel vaktsineerida, siis tema VV korraldusest nr 212 tulenevad soodustused ei kehti ning sellist inimest koheldakse seaduse silmis kui isikut, kes ei ole vaktsineeritud ega ole ka vaktsineeritud isikutega võrdsustatud. Sellist kohtlemist on kaebajad nimetanud põhjendamatult diskrimineerivaks.

Riigivõimu teostatakse üksnes põhiseaduse ja sellega kooskõlas olevate seaduste alustel.⁸⁹ Tegemist on parlamendireservatsiooni põhimõttega, mis nõuab, et kõik küsimused, mis on

⁸⁵ VV korraldus nr 212. – RT III, 29.05.2021, 1.

⁸⁶ TlnRKm 02.12.2021, 3-21-2412; ⁸⁶ TlnRKm 2.12.2021, 3-21-2432.

⁸⁷ TlnRKm 6.12.2021, 3-21-2503.

⁸⁸ TlnRKm 2.12.2021, 3-21-2432.

⁸⁹ PS § 3 lg 1 esimene lause.

riigi jaoks olulised, peab langetama seadusandja. Ühtlasi tähendab see ka seda, et põhiõiguseid saab piirata üksnes siis, kui selleks on seaduslik alus. Seetõttu peab Vabariigi Valitsus Covid-19 haiguse vastases võitluses jälgima väga täpselt, et otsuste tegemisel ei puuduks volitusnorm, Vabariigi Valitsus ei ületaks lubatud volituse piire ning eksisteeriks norm, mis üldse lubab Vabariigi Valitsusel sellist otsust vastu võtta.

Erinevate poolte õiguste kaalumisel ei saa unustada, et igäüks peab oma õiguste ja vabaduste kasutamisel austama ja arvestama teiste inimeste õiguseid ja vabadusi ning järgima seadust.⁹⁰ Kuigi piirangud ja load käivad üksikisiku kohta, mõjutavad need kokkuvõttes kõiki inimesi vähemal või suuremal määral. Seetõttu peab riik ühelt poolt tagama üksikisiku põhiõiguste kaitse, kuid samas peab ka jälgima, et kõik avalikud teenused toimiksid ning inimestel oleks ligipääs meditsiinisüsteemile.

Kuigi VV korralduse nr 212 p 3 ütleb, et isikul, kes elab haigega koos, viibib temaga püsivalt samas viibimiskohas või on muul viisil olnud haigega lähikontaktis, on keelatud oma elukohast või püsivast viibimiskohast lahkuda 10-kalendripäevase perioodi jooksul, on riik teinud sellest reeglist ka mitmeid erandeid. Näiteks ei kohaldata seda reeglit inimeste suhtes, kes on läbinud vaksineerimiskuuri ning kellel ei ole sellest möödunud rohkem kui 1 aasta.⁹¹ Ka vaksineerimata inimene, kellel ei esine haigustunnuseid, ei pea viibima karantiinis, kui ta viibib õues ning väldib täielikult kontakti teiste inimestega.⁹²

Ringkonnakohus rõhutanud, et vaidlusalune korraldus (VV korraldus nr 212) on olemuselt prognoosotsus (nt Riigikohtu 19.02.2019 otsus nr 3-17-1545, p 26) ning pidevalt täienevatel teadusandmetel põhinevate prognooside muutumine või täpsustumine ei muuda varem tehtud prognoosotsust iseenesest õigusvastaseks (nt Riigikohtu 25.11.2021 määrus nr 3-21-2241, p 27).⁹³ See muidugi ei tähenda seda, et prognoos oleks kohe õiguspärane. Seega tuleb igas olukorras eraldi kindlaks teha, kas prognoosotsus oli õiguspärane või mitte.

⁹⁰ PS § 19 teine lause.

⁹¹ VV korraldus nr 212 p 5 lg 2.

⁹² VV korraldus nr 212 p 4 lg 8.

⁹³ TlnRKKm 02.12.2021, 3-21-2432, p 9.

3.2. Mõned intensiivsemalt riivatud põhiõigused

3.2.1. Liikumisvabadus

Kõige rohkem on inimesed välja toonud, et VV korraldus nr 212 piirab nende liikumisvabadust.⁹⁴ Tavaliselt toodakse põhjendusena välja see, et isikud soovivad jätkata oma tavapärast elustiili ning 10-päevane eneseisolatsioon, mida mittevaktsineeritud lähikontaktsele rakendatakse, ei võimalda neil oma igapäevaste tegevustega tegeleda, kuigi and ise pole haiged. Tegevustena, mida VV nr 212 piirab, tuuakse välja näiteks trennis käimine, kontsertide külastamine või täiendkoolitustel osalemine. Lisaks ei saa unustada ka seda, et liikumisvabadus tähendab ka reisimist, mis samuti on piiratud isikutele, kes ei ole ennast Covid-19 haiguse vastu vaktsineerinud.

Õigus vabalt liikuda on rahvusvahelistes õigusaktides laialdaselt tunnustatud põhimõte. Sellele viidatakse nii EIÕK-is,⁹⁵ kodaniku ja poliitiliste õiguste rahvusvahelises paktis⁹⁶ kui ka inimõiguste ülddeklaratsioonis.⁹⁷ PS § 34 käsitleb liikumisvabadust Eesti riigi territooriumil ning PS § 35 annab inimestele õiguse vabalt lahkuda teatud riigi territooriumilt. EIÕK toonitab veel, et vabalt lahkuda võib ka koduriigi territooriumilt.⁹⁸

Samas PS §-s 34 on juba välja toodud, et õigus vabalt liikuda ei ole absoluutne inimõigus ja põhivabadus ning teatud olukordades võib seda ka piirata. Sellisteks olukordades, mil õigust vabalt liikuda võib seaduses sätestatud juhtudel ja ulatuses piirata, on näiteks teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitse ning nakkushaiguste leviku piiramine.⁹⁹ Sama põhimõtet rangemas vormis kinnitab ka PS § 20 lg 2 p 5, mis ütleb, et seaduses sätestatud juhtudel ja korras võib nakkushaigelt vabaduse võtta, kui ta on endale või teistele ohtlik. Samas rõhutab Euroopa Inimõiguste kohus (edaspidi EIK) oma otsuses *Enhorn vs Rootsi*, et nakkushaigelt vabaduse

⁹⁴ PS § 34 ja 35.

⁹⁵ EIÕK. 4. lisaprotokolli art 2 lg 1.

⁹⁶ Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt. – RT II, 1994, 10, 11. Art 12 p 1. Arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/23982> (09.04.2022)

⁹⁷ Inimõiguste ülddeklaratsioon art 13 p1.

⁹⁸ EIÕK. 4. lisaprotokolli art 2 lg 2.

⁹⁹ PS § 34.

võtmine (karantiini suunamine) on õiguspärane ainult siis, kui nakkushaigus on ohtlik rahvatervisele ning eelnevalt on kaalutud ka leebemate meetmete kasutusele võttu, kuid need meetmed on osutunud ebaefektiivseks nakkushaiguse leviku piiramisel.¹⁰⁰ Seega tuleks nakkushaige karantiini suunamist kasutada viimase võimalusena, kui alternatiivsed meetodid ei ole osutunud efektiivseteks.

3.2.2. Perekonna- ja eraelu puutumatus

Teiseks oluliseks inimõiguseks ja põhivabaduseks, mida 10-päevane eneseisolatsioon piirab, on õigus perekonna- ja eraelu puutumatusel.¹⁰¹ Vaatamata sellele, et perekonna- ja eraelu mõistel pole ühtset definitsiooni ning see sisaldab väga palju erinevaid komponente, ollakse siiski üksmeelel, et igasugune väline sekkumine peaks olema minimaalne. Sellist seisukohta väljendatakse näiteks Euroopa Nõukogu Assamblee resolutsioonis.¹⁰²

Perekonna- ja eraelu puutumatus Covid-19 haiguse vastase vaksineerimise ja sellest tulenevate karantiininoüete valduses võib avalduda näiteks selles, et inimesel ei ole võimalik kokku saada teiste pereliikmetega seetõttu, et tal ei ole võimalust neid külastada (näiteks vanadekodus.)

Igäihel on õigus vabale eneseteostusele.¹⁰³ Tegemist on üldise vabaduspõhiõigusega, mida kasutatakse tihti kas koos PS §-10¹⁰⁴ või siis selle sätte täpsustamiseks. R. Alexy on seda nimetanud ka üldiseks isikuõiguseks.¹⁰⁵ Inimväärikuse mõistet kasutatakse paljudes

¹⁰⁰ EIKo 56529/00, Enhorn vs Rootsi, 25.01.2005, p 44. Arvutivõrgus: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-68077> (09.04.2022)

¹⁰¹ PS § 26.

¹⁰² Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee resolutsioon nr 482, p 16. Arvutivõrgus: <https://pace.coe.int/en/files/15842/html> (12.04.2022)

¹⁰³ PS. RT I, 15.05.2015, 2. § 19 esimene lause.

¹⁰⁴ PS § 10 – Käesolevas peatükis loetletud õigused, vabaduse ja kohustused ei välista muid õiguseid, vabadusi ja kohustusi, mis tulenevad põhiseaduse mõttest või on sellega kooskõlas ja vastavad inimväärikuse ning sotsiaalse ja demokraatliku õigusriigi põhimõtetele.

¹⁰⁵ R. Alexy. Põhiõigused Eesti Põhiseaduses. – Juridica 2001 eriväljaanne, lk 49.

rahvusvahelistes dokumentides.^{106,107} Tavaliselt viidatakse sellele juba preambulis. Samas ei ole mõiste ühetähenduslik ning mõiste sisustamine võib oleneda inimese elukogemusest, kultuurilistest eripäradest jne. Inimväärikuse kaitset põhjendatakse privaatautonomia põhimõttega¹⁰⁸ ning ka Riigikohus on oma otsuses rõhutanud, et põhiõiguste konfliktolukordades tohib kõige vähem piirata inimväärikust - kompleksset põhiõigust, mille elementideks on eeskätt ... informatsioonilise enesemääramise õigus, õigus kehalisele puutumatusel.¹⁰⁹

Seega tuleb asuda seisukohale, et PS § 19 lg 1 on üldine vabaduspõhiõigus, mis on lihtsa seadusereservatsiooniga. Samas PS § 26 kvalifitseeritud piiriklausliga põhiõigus, mille esimese lausega tagatud eraelu puutumatus kaitseb esemeliselt kõiki eraelu valdkondi, mis ei ole kaitstud erioigustega.¹¹⁰ Seega tagab PS § 26 tugevama perekonna- ja eraelu kaitse.

Era- ja perekonnaelu puutumatus olulisust vaksineerimisega seotud kaasustes on kinnitanud ka EIK praktika. EIÕK artikkel 8 on peamine säte, millele toetatakse, kui vaksineerimisega seotud otsuseid EIK-i edasi kaevatakse. Näiteks nii kaasustes Vavrička vs Tšehhi¹¹¹ kui ka Abgrall jt vs Prantsusmaa¹¹² on kohtukaebuse üheks aluseks olnud just EIÕK artikkel 8.

Seega on perekonna- ja eraelu puutumatus vaieldamatult väga oluline inimõigus ja põhivabadus, kui jutt käib vaksineerimisest. Lisaks sellele, et see kaitseb isikut igasuguse tahtmatu ning õigustamatu sekkumise eest, kuulub selle sätte alla ka isiku füüsiline puutumatus. Vaksineerimine oma olemuselt on kindlasti sekkumine isiku kehalisse puutumatusesse ning sundvaksineerimine on sekkumine isiku kehalisse puutumatusesse vaatamata sellele, kas isik on selleks loa andnud või mitte. Samas on EIK kaasuses Vavrička

¹⁰⁶ ÜRO põhikirja preambulis. Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni põhikiri ning Rahvusvahelise Kohtu statuut. – RT II 1996, 24, 95. Arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/555597> (21.01.2022).

¹⁰⁷ Inimõiguste ülddeklaratsiooni preambulis ja artiklis 1. Ühinenud Rahvaste Organisatsioon. Inimõiguste ülddeklaratsioon. Arvutivõrgus: https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/est.pdf (26.03.2022).

¹⁰⁸ M. Mahlmann. Human dignity and autonomy in modern constitutional orders. – The Oxford Handbook of Comparative Constitutional Law. Oxford University Press 2012, lk 372.

¹⁰⁹ RKKKo 26.08.1997, 3-1-1-80-97, p I.

¹¹⁰ RKPJKKo 25.06.2009, 3-4-1-3-09, p 16.

¹¹¹ EIKo 47621/13, Vavrička jt vs Tšehhi, 08.04.2021.

¹¹² EIKo 41950/21, Abgrall jt vs Prantsusmaa, 24.08.2021.

vs Tšehhi leidnud, et teatud juhtudel on sundvaksineerimine õigustatud, kui see aitab tagada rahvatervist.

Covid-19 haiguse vastane vaksineerimine Eestis ei ole sundvaksineerimine. Inimesel on võimalik otsustada, kas ta soovib ennast Covid-19 haiguse vastu vaksineerida või mitte. Lisaks on alternatiiviks haiguse läbipõdemine, mis annab teatud ajaks samad õigused nagu on vaksineeritud. Lisaks on PS § 26 näol tegemist piiriklausliga paragrahviga. PS § 26 2. lause¹¹³ ütleb, et isiku perekonna- ja eraellu võib sekkuda näiteks tervise, avaliku korra või teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks. Tegemist on seadusereservatsiooniga, mis lubab perekonna- ja eraelu riivata PS § 26 2. lauses toodud alustel või seadustes toodud muudel alustel.

3.2.3. Õigus tervise kaitsele

Tegemist on väga mitmetahulise põhiõigusega. Õigust tervise kaitsele ei saa vaadata eraldiseisvana, vaid seda tuleb vaadelda koos inimväärikuse¹¹⁴ ning perekonna- ja era puutumatus¹¹⁵ sätetega. Covid-19 haiguse vastase vaksineerimisega seoses on tegemist veel eriti olulise ja mitmetahulise põhiõigusega, kuna tervise kaitsele rõhuvad oma argumentides nii inimesed, kes ei soovi ennast Covid-19 haiguse vastu vaksineerida kui ka riik, kes tungivalt soovib ennast Covid-19 haiguse vastu vaksineerida.

Esemeliselt kaitsealalt on hõlmatud nii inimese vaimne kui ka füüsiline tervis ning sotsiaalne heaolu.¹¹⁶ Selle kohta, kuidas Covid-19 haigus mõjutab vaimset tervist, on ilmunud mitmeid teadusartikleid. Sunnitud elukohast või püsivast viibimiskohast lahkumise keeld pikema aja jooksul võib viia selleni, et kui inimesele määratud karantiin lõpuks läbi saab, siis ta ei

¹¹³ Riigiasutused, kohalikud omavalitsused ja nende ametiisikud ei tohi kellegi perekonna- ega eraellu sekkuda muidu, kui seaduses sätestatud juhtudel ja korras tervise, kõlbluse, avaliku korra või teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, kuriteo tõkestamiseks või kurjategija tabamiseks.

¹¹⁴ PS § 10.

¹¹⁵ PS § 26.

¹¹⁶ PS kommenteeritud väljaanne. § 28 p 2.

soovigi enam või pole ka vaimselt võimeline oma elukohast lahkuma.¹¹⁷ Selline nelja seina vahel istumine võib viia ka füüsiliste probleemideni, mis samuti ei ole kasulikud tervise kaitse seisukohast. Kui inimesel on veel selline töökoht, kuhu minemiseks ta peab elukohast väljuma ning ta ei ole selleks võimeline vaimse või füüsilise tervise tõttu, siis lisanduvad kõigile muudele muredele veel kiirelt ka sotsiaalse heaoluga seotud teemad.

Samas on riigil positiivne kohustus seadusandlikul tasandil rakendada kõiki meetmeid, mis aitaksid kaasa inimese elu ja tervise kaitsmisele.¹¹⁸ Vaatamata sellele, et riigi poolt võivad olemas olla vajalikud regulatsioonid ja ka vahendid inimeste tervise kaitsmiseks, saavad tervishoiutöötajad patsienti ravida vaid juhul, kui viimane on selleks andnud oma nõusoleku.¹¹⁹ Enesemääramisõiguse alusel võib isik ravist keelduda isegi siis, kui selline otsus seab ohtu isiku elu ja tervise.¹²⁰ Me võime siin moraalsel ja eetilisel tasemel arutleda, millises ulatuses võib riik inimestele peale sundida kohustuslikke meetmeid või kas riigil on õigus kaitsta inimesi nende endi eest olukordades, mis on seotud meditsiini ja tervise kaitsega, kuid üldlevinud seisukoht hetkel on, et inimesele peab jääma ka mingisugune omavastutus. Isegi kui riik või tervishoiutöötajad ei kiida isiku otsust heaks, tuleb neil paljudes olukordades sellega leppida. Sama põhimõte kehtib ka Covid-19 haiguse vastase vaksineerimise kohta. Riik tagab inimestele, kes soovivad ennast Covid-19 haiguse vastu vaksineerida, võimaluse ja vahendid selleks. Kui inimene ei soovi ennast Covid-19 haiguse vastu vaksineerida, siis on ka see lubatud, kuid sellisel juhul kehtivad talle teatud piirangud võrreldes inimestega, kes on ennast Covid-19 haiguse vastu vaksineerinud või kes on selle haiguse läbi põdenud.

Oma tervisealaste otsuste tegemisel ei saa riik lähtuda üksikisiku inimõigustest ja põhivabadustest, vaid peab vaatama kogu populatsiooni tervikuna. Erandite tegemine peab toimuma konkreetse korra järgi ning erandid peavad olema (meditsiiniliselt) põhjendatud. Kui teha ühe inimese jaoks erand, siis leidub populatsioonis kindlasti veel inimesi, kes arvavad, et antud erand peaks kohalduma ka neile.

¹¹⁷ Takahiro A. Kato jt, Forced social isolation due to COVID-19 and consequent mental health problems: Lessons from *hikikomori*. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, Volume 74, Issue 9, 12.07.2022, pp 506-507. Available: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/pcn.13112> (12.04.2022)

¹¹⁸ EIKo 46043/14, Lambert jt vs Prantsusmaa, 05.06.2015, p 140.

¹¹⁹ VÕS § 766 lg 3.

¹²⁰ EIKo 2346/02, Pretty vs Ühendkuningriik, 29.04.2002, p 62.

3.2.4. VV korralduses nr 212 tuleneva riive õiguspärasus

Inimõiguste ja põhivabaduste riive korral tuleb arvesse võtta nii üksikisiku huvisid kui ka riigi huvisid. Ei saa unustada, et riigil on positiivne kohustus tagada oma territooriumil isikute inimõiguste ja põhivabaduste kaitse. Covid-19 haiguse poolt mõjutatud inimõigused ja põhivabadused pole absoluutsed. Ühe inimese subjektiivsed inimõigused ja põhivabadused lõppevad seal, kus nad põrkuvad teise isiku või riigi huvidega. Sellisel juhul tuleb kaaluda, kumba poole huvidel on konkreetsetes olukorras rohkem kaalu. Inimõiguste ja põhivabaduste riive on lubatud sellisel juhul, kui see on seaduslik, on vastavuses legitiimse eesmärgiga ning selline riive on demokraatlikus ühiskonnas vajalik ja proportsionaalne, mis tähendab, et soovitud eesmärgi saavutamiseks ei ole isikut vähem koormavat viisi või vähem koormav viis ei ole piisavalt efektiivne.¹²¹ Lisaks peavad igasugused inimõiguste ja põhivabaduste piirangud olema ajaliselt piiratud ning uute andmete ilmnemisel peab neid perioodiliselt üle vaatama.¹²² Kontrollin siinkohal, kas VV korralduse nr 212 Covid-19 haiguse vastu mittevaksineeritud inimestele pandud elukohast või püsivast viibimiskohast lahkumise keel oli õiguspärane, pidades silmas eespool väljatoodut.

VV korraldus nr 212 anti välja selleks, et kehtestada karantiinis viibimise nõuded inimeste elu ja tervise ning ülekaaluka avaliku huvi kaitseks Covid-19 haigust põhjustava koroonaviiruse SARS-CoV-2 leviku tõkestamiseks.¹²³ Alates 26.03.2020 on Eestis kehtinud erineva intensiivsusega karantiinid erinevatele inimrühmadele. VV korralduses nr 212 nimetatud karantiini nõuded hakkasid kehtima alates 01.06.2021.

Korralduse nr 212 seletavas osas on lisaks veel välja toodud, et karantiini nõuded on kehtestatud arvestades nakatumise näitajaid, haiguse leviku kiirust, haiguse võimalikku rasket kulgu ja asjaolu, et alates 17. maist 2021. a on avatud Covid-19 vastane vaksineerimine kogu Eesti elanikkonnale, kuid vaksineerimise võimaldamine kõigile sõltub jätkuvalt Eestisse jõudvatest vaktsiinikogustest ning endiselt puudub haigusspetsiifiline ravi, on karantiini piirangute pikendamine vajalik.¹²⁴ Lisaks on nakkuse leviku tõkestamiseks karantiininõude

¹²¹ CESCR General Comment no 14, p 28.

¹²² CESCR General Comment no 14, p 29.

¹²³ VV korraldus nr 212.

¹²⁴ VV korraldus nr 212.

püsivalt kehtestamist haigele ja tema lähikontaktsele soovitanud ka Vabariigi Valitsust nõustav teadusnõukoda, kuna viirus on väga kergesti nakkav.

ÜRO majandus ja sotsiaalnõukogu (edaspidi ECOSOC) on 1984. a avaldatud Siracusa põhimõtete dokumendis välja toonud, et rahva tervise kaitsmise eesmärgil võib teatud inimõiguseid ja põhivabadusi piirata selleks, et riik saaks tegeleda ohuga, mis ähvardab kas populatsiooni või üksikisiku tervist. Sellised meetmed peavad olema suunatud haiguse ennetamisel või haigestunud inimeste ravimisele.¹²⁵ Rahva tervise kaitse eesmärki loetakse üheks võimalikuks seaduslikuks aluseks, mille alusel on võimalik piirata inimõiguseid ja põhivabadusi.

Karantiini kehtestamiseks annab aluse NETS, mis lubab ühiskonnale või majandusele olulise mõjuga karantiini kehtestada Vabariigi valituse korraldusega.¹²⁶ VV korralduse näol on tegemist korraldusega, mille on välja andnud Vabariigi valitsus. Seega on mittevaktsineeritud inimestele elukohast või püsivast viibimiskohast lahkumise keelu määramisel arvestatud seadusest tulenevate nõuetega. Lisaks märgib NETS, et karantiini lõpetab haldusorgan, kes karantiini kehtestab, kui nakkushaiguse levik on tõkestatud, nakkushaiguse tõrje nõuded on täidetud ja haiguskolle on kahjutustatud.¹²⁷ Isegi kui võtta arvesse, et NETS § 27 käib eriti ohtliku nakkushaiguse korral karantiini kehtestamise kohta ning Covid-19 haigus ei mahu hetkel selle definitsiooni alla, siis NETS § 28 lg 8¹²⁸ annab selleks siiski võimaluse. Nagu töö autor eespool leidis, vastab Covid-19 haigus uudse ohtliku nakkushaiguse tunnistele NETS tähenduses. Seega on olemas seaduslik alus karantiini kehtestamiseks.

Kuigi karantiini kehtestamine piirab inimeste inimõiguseid ja põhivabadusi, on selle ka teine, laiem, tähendus. Seega isoleeritakse haigestunud isik ning temaga kokku puutunud isik, kes potentsiaalselt võib samuti olla haigestunud Covid-19 haigusesse või siis olla selle asümptomaatiline kandja, ülejäänud ühiskonnast ehk teistest inimestest. Sellega seoses

¹²⁵ UN Commission on Human Rights, The Siracusa Principles on the Limitation and Derogation Provisions in the International Covenant on Civil and Political Rights, 28 September 1984, E/CN.4/1985/4, p 25. Arvutivõrgus: <https://www.refworld.org/docid/4672bc122.html> (18.04.2022)

¹²⁶ NETS § 27 lg 3.

¹²⁷ NETS § 27 lg 5.

¹²⁸ Uudse nakkushaiguse leviku tõkestamiseks võib rakendada muu hulgas nõudeid, meetmeid ja piiranguid, mis on seaduses või seaduse alusel ette nähtud eriti ohtliku nakkushaiguse leviku tõkestamiseks.

väheneb tuntavalt kontaktide hulk haigestunud isikute ning nende isikute vahel, kes hetkel on terved. Kuna Covid-19 haiguse näol on tegemist nakkushaigusega, mis levib ühelt inimeselt teisele otsekontakti teel, siis kontaktide piiramine inimeste vahel aitab kaasa ka haiguse leviku piiramisele, Lisaks ei ole elukohast või püsivast viibimiskohast lahkumise keeld absoluutne, mistõttu saab inimene siiski jalutada näiteks vabas õhus.

Covid-19 haiguse leviku piiramine tagab ka selle, et Eesti tervishoiusüsteemis ei tekiks ülekoormust ning kõik patsiendid saaksid vajalikku ravi. Ühelt poolt vajavad ravi patsiendid, kes on haigestunud tõsisesse Covid-19 haigusesse, kuid teiselt poolt tuleb arvestada ka nende patsientidega, kes vajavad plaanilist ravi muude haiguste raviks. Kui haiglate täituvus Covid-19 haigusega nakatunud inimestega jõuab kriitilise piirini, siis kannatava selle all ka kõik teised patsiendid, kes ei saa oma ravi õigeaegselt.¹²⁹ Siinkohal ei saa vaadata ainult voodikohtade arvu, vaid tuleb arvestada ka sellega, et igapäevaselt jätkuks personali, kes haigete eest hoolitseks.

Karantiinile alternatiivse variandina tuleb kõne alla näiteks kõikide inimeste igapäevane laustestimine Covid-19 haiguse vastu, kuid oma olemuselt ei ole see inimeste õiguseid vähem piirav, kui liikumispiirangu seadmine haigestunutele ning potentsiaalsetele viirusekandjatele. Laustestimise korral tuleb arvestada, et see on inimese kehalist puutumatus¹³⁰ rohkem riivav kui karantiin ning lisaks on see ka riigile majanduslikult kulukam. Pandeemia olukorras peab riik oma raha jagama nii ennetustegevuse (testimine ja vaktsineerimine), ravi (reaalne ravi raviasutustes) ning ka kõrval- ja järeltegevuste vahel, milleks võivad olla näiteks haigusrahade maksmine või ka vajadusel näiteks haiguse järgne taastus- või hooldusravi. Seega tuleb asuda seisukohale, et sotsiaalne distantseerumine (sh elukohast või püsivast viibimiskohast lahkumise keeld) on oma olemuselt sobiv ja vajalik selleks, et piirata Covid-19 haiguse levikut ühiskonnas.

Seega ei saa öelda, et vaktsineerimata isikutele ei oleks korraldusega üldse mingisuguseid hüvesid pakutud. Samas on teemaga seotud teadusandmed pidevas muutumises ning riik peab uue info valguses järjepidevalt kontrollima, kellele ja millised piirangud on asjakohased.

¹²⁹ Tartu Ülikooli kliinikum on lähedal plaanilise ravi peatamisele. ERR. 19.10.2021. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1608375209/tartu-ulikooli-kliinikum-on-lahedal-plaanilise-ravi-peatamisele> (16.04.2022)

¹³⁰ PS § 26.

VV korraldusega nr 212 on elukohast või püsivast viibimiskohast lahkumise keeld määratud ainult neile isikutele, kes ei ole haigust läbi põdenud, vaksineeritud või keda ei ole võrdsustatud vaksineerituteга. Seega kui inimene kuulub ühte eelpool nimetatud kategooriatest, siis on talle tagatud vabastus karantiinist VV korralduses nr 212 ettenähtud perioodi jooksul. Seega on inimesel võimalik valida, kas ta põeb Covid-19 haiguse läbi (kui seda nüüd saab võimaluseks nimetada), põeb Covid-19 haiguse läbi ning vaksineerib ennast teatud aja pärast 1 doosiga, vaksineerib ennast Covid-19 haiguse vastu ning vajadusel teeb tõhusustdoosi või ei vaksineeri ennast üldse ning lähikontaktseks sattudes rakendub talle elukohast või püsivast viibimiskohast lahkumise keeld VV korralduses nr 212 välja toodud perioodiks.

Seega ei saa öelda, et vaksineerimata isikutele ei oleks korraldusega üldse mingisuguseid hüvesid pakutud. Samas on teemaga seotud teadusandmed pidevas muutumises ning riik peab uue info valguses järjepidevalt kontrollima, kellele ja millised piirangud on asjakohased.

Tuleb nõustuda, et elukohast või püsivast viibimiskohast lahkumise keeld riivab isiku inimõiguseid ja põhivabadusi, kuid kindlasti ei saa öelda, seda et inimesele ei oleks jäetud valikuvõimalust. Inimene teab ette, millised tagajärjed tema valikule järgnevad ning vajadusel peab ta nendega juba ette arvestama. Töö autor leiab, et riigi poolt vaksineeritutele pakutavad hüved ei ole disproportsioonis nende inimeste inimõiguste ja põhivabaduste piiramisega, kes ei ole vaksineeritud Covid-19 haiguse vastu. Seega on mittevaksineeritud isikute elukohast või püsivast viibimiskohast lahkumise keeld lubatav ulatuses, mis on välja toodud VV korralduse nr 212 punktides 3 ja 5.

3.2.5. Vabariigi Valitsuse korralduse õiguslik olemus

Vabariigi Valitsus kehtestab oma korraldusega karantiini, kui karantiini kehtestamisega kaasneb oluline mõju ühiskonnale või majandusele.¹³¹ HMS ütleb, et korraldus on oma olemuselt haldusakt, mis on antud haldusorgani poolt haldusülesannete täitmisel avalikõiguslikus suhtes üksikjuhtumi reguleerimiseks ning on suunatud isiku õiguste või kohustuste tekitamisele, muutmisele või lõpetamisele.¹³² VV korralduse nr 212 näol on

¹³¹ NETS § 27 lg 3.

¹³² HMS § 51 lg 1.

tegemist üldkorraldusega, millel pole kindlat adressaati. Sellega kehtestatakse õigusi või kohustusi määratlemata isikute ringile. Õigusteadlaste hulgas on jäänud kõlama seisukoht, et valitsuse üldkorraldused, millega kehtestatakse koroonapandeemia ajal erinevaid piiranguid ja reegleid, peaksid olema piiratuma ulatusega.¹³³

Kuigi NETS ütleb, et karantiini lõpetab haldusorgan, kes karantiini kehtestab, kui nakkushaiguse levik on tõkestatud, nakkushaiguse tõrje nõuded on täidetud ja haiguskolle kahjustatud,¹³⁴ siis ilmselgelt ei osatud seaduse koostamise ajal ette näha, et nakkushaiguse pandeemia võib kesta aastaid. Kuna Vabariigi Valitsuse üldkorraldus on oma olemuselt haldusakt, siis peab see olema kuidagi piiritletud – olgu nendeks siis ruumilised, ajalised, isikulised või esemelised piirangud. Seda on oma määruses rõhutanud ka ringkonnakohus.¹³⁵

Eestis on erineva rangusastmega karantiin kehtinud alates 26.03.2020. VV korralduses nr 212 olevad karantiin nõuded hakkasid kehtima 01.06.2021. 18.04.2022 seisuga oli VV korraldus nr 212 endiselt kehtiv.¹³⁶ Ajaliseks piiranguks ei saa pidada seda, kui üldkorraldust vahepeal muudetakse – hetkel kehtiv redaktsioon on järjekorras 18nes. 25.11.2021 avaldas Kiik lootust, et seadusemuudatused ja määruste kavandid jõuavad parlamenti juba 2022. a alguses.¹³⁷

Kahjuks ei ole suudetud ka 2022 kevadeks Covid-19 haiguse levimusele piiri panna, seega pole olnud võimalik ka karantiini täielikult lõpetada. Endiselt kehtivad liikumise piirangud, mis on kehtestatud haigestunud inimestele ja nendega koos elavatele inimestele või ka lähikontaktsetele. Seega loodame, et hetkel üldkorraldusega seotud küsimustele suudetakse varsti ka seaduslik jõud anda. PS § 3 lg 1 esimesest lausest ja PS §-st 11 tulenevalt tohib intensiivseid põhiõiguste- ja vabaduste piiranguid kehtestada ainult seadusjõulise õigusaktiga.¹³⁸

¹³³ Riigikohtunik: valitsuse üldkorraldused ei saa olla nii ulatuslikud. ERR. 25.11.2021. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1608415136/riigikohtunik-valitsuse-uldkorraldused-ei-saa-olla-nii-ulatuslikud> (16.04.2022)

¹³⁴ NETS § 27 lg 5.

¹³⁵ TlnRKKm 02.12.2021, 3-21-2432, p 15.

¹³⁶ VV korraldus nr 212, RT III, 07.04.2022, 6.

¹³⁷ Kiik: valitsus on üldkorralduste murekohaga kursis. ERR, 25.11.2021. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1608415589/kiik-valitsus-on-uldkorralduste-murekohaga-kursis> (18.04.2022)

¹³⁸ RKHKKo 18.05.2021, 3-19-549, p 18.

3.3. Vaktsineerimise nõue teatud ametikohtadel töötamise eeldusena

Üleüldist kohustuslikku vaktsineerimist Eestis Covid-19 haiguse vastu ei toimu. Samas on mõningad asutused ise leidnud, et pandeemia tingimustes on kas osadel töökohtadel töötavate inimeste või asutuse kõigi töötajate vaktsineerimine vajalik. Sellisel juhul koostatakse asutusesisene käskkiri, kuhu pannakse kirja, kes peavad tõendama, et nad on vaktsineeritud või vaktsineeritud isikutega võrdsustatud ning mis ajaks nad seda teada peavad andma. Kui inimesed ei suuda etteantud tähtajaks tõendada, et nad on vaktsineeritud või vaktsineerimiskuuriga alustanud, lõpetatakse nendega töösuhe. Tegemist on tingimusliku vaktsineerimisnõudega.

Eestis on tingimusliku vaktsineerimisnõude kehtestanud mitmed erinevad asutused, kuid käesoleva magistr töö raames käsitletakse põhjalikumalt vaktsineerimisnõudeid, mis tulenevad Politsei- ja Piirivalveameti peadirektori 3. novembri 2021. a käskkirja nr 1.1-1/117 punktide 1 ja 2 ning Kaitseväge juhataja poolt 31. augustil 2021. a välja antud käskkirja nr 162 punktist 2.

Politsei- ja Piirivalvemeti (PPA) peadirektor kehtestas 03.11.2021 käskkirja nr 1.1-1/117 „COVID-19 riskianalüüsi rakendamine“ p-ga 1 kõikidel PPA teenistuskohadel töötamise tingimuseks vaktsineerituse COVID-19 haigust põhjustava viiruse vastu. Käskkirja p 2 kohaselt tõendab p-s 1 nimetatud nõudele vastavust kas COVID immuniseerimist tõendav dokument (viimasest vaktsineerimisest ei ole möödunud rohkem kui üks aasta) või COVID läbipõdemist tõendav dokument (diagnoosi kinnitamise kuupäevast ei ole möödunud rohkem kui 180 päeva). Käskkirja p 3 järgi tuli teenistujal esitada p-s 2 nimetatud tõend vahetule juhile kontrollimiseks hiljemalt 12.11.2021 (v.a juhul, kui ta on seda juba teinud) või alustada vaktsineerimisega ja esitada selle kohta vastav tõend. Käskkirja p 7 näeb ette, et teenistujaga, kes ei vasta p-s 1 nimetatud tingimustele, lõpetatakse teenistus- või töösuhe. Käskkirja p 9 kohaselt hüvitatakse teenistujale haigushüvitise ja kinnitatud palga vahe, kui töövõimetuslehele jäämise põhjuseks on arsti poolt tuvastatud COVID-19 vaktsiini kõrvalmõju.¹³⁹

¹³⁹ TlnRKKm 24.01.2022, 3-21-2918, p 1.

Kaitseväe juhataja kehtestas 31.08.2021 käskkirja nr 162 „Töökeskkonna ohutegurite riskianalüüs. Bioloogiline ohutegur. COVID-19“, millega kohustas töötajaid töötervishoiu ja tööohutuse seaduse § 13 lg 1 p 3, Kaitseväe korralduse seaduse § 24 p-de 1 ja 111 ning Vabariigi Valitsuse 05.05.2000 määruse nr 11 „Bioloogilisest ohutegurist mõjutatud töökeskkonna töötervishoiu ja tööohutuse nõuded“ alusel esitama hiljemalt 10.09.2021 ühe järgnevatest tõenditest: COVID-19 haiguse vastase vaksineerimise alustamise (esimene doos), vaksineerimiskuuri läbimise või COVID-19 läbipõdemise tõend. Töötajatele anti 26.09.2021 teatistega võimalus esitada nõutud tõend hiljemalt 04.10.2021. Tõendi esitamata jätmisel lubas Kaitseväge töötajatega teenistussuhte lõpetada alates 05.10.2021.¹⁴⁰

3.4. Mõned intensiivsemalt riivatud põhiõigustest

3.4.1. Õigus valida tegevusala, elukutset ja töökohta.

Õigus vabalt tegevusala valida tuleb PS § 29 lg-st 1. Tegemist on majandusliku põhiõigusega, mis võimaldab inimesel endale sissetulekut teenida ning seeläbi tagada omale inimväärne elatustase. PS § 29 hõlmab endas seda, et riik ei sekkuks põhjendamatult isiku tegevusala, elukutse ja töökohta vaba valiku õigusesse¹⁴¹ ning annaks inimesele endale võimaluse valida, millist elukutset ta soovib pidada. Samas ei ole tegemist absoluutse inimõiguse ja põhivabadusega. Õigus valida tegevusala, elukutset ja töökohta on lihtsa seadusereservatsiooniga põhiõigus. Seega võib teatud alustel seda põhiõigust piirata.

Tingimusliku vaksineerimisnõude seadmisega on PPA ja Kaitseväe töötajate õigust valida tegevusala, elukutset ja töökohta riivatud suurel määral, kuna nõude täitmata jätmisel katkeb nende karjäär oma asutuses. Tegemist on spetsiifilise karjäärivalikuga, mis nõuab head füüsilist ja vaimset ettevalmistust ning eriteadmisi. Kaitsevaelased ei saa enam jätkata karjääri tegevväelastena ning samuti katkeb nende tegevteenistuse pensioni arvestus.¹⁴² Lisaks pole kindel, et töötajatel õnnestub leida oma kvalifikatsioonile vastavat töökohta väljaspool PPA-d ja Kaitseväge. Samas ei tohiks olla hea füüsilise ja vaimse ettevalmistusega inimestel raskusi

¹⁴⁰ TlnRKKm 30.11.2021, 3-21-2237, p 1.

¹⁴¹ PS kommenteeritud väljaanne. § 29, p 2.

¹⁴² TlnRKKm 30.11.2021, 3-21-2237, p 1.

töö leidmisega mõnes muus sektoris. Eriküsimus on see, kas ressursi raiskamine riigi poolt sellisel viisil on otstarbekas või eksisteeriks mõni parem lahendus, kuidas riik saaks kasutada ressursse, mis ta on näiteks kulutanud inimeste koolitamise peale.

3.4.2. Kehaline enesemääramisõigus

Tegemist ei ole põhiõigusega, mis on kaitstud vaid ühe põhiseaduse paragrahvi, vaid kehaline enesemääramisõigus võib langeda PS §-de 16 (õigus elule), 20 (õigus isikupuutumatusse) ja 28 (õigus tervise kaitsele) kaitsealasse.¹⁴³ Siingi tuleb tähele panna, et töötajal on õigus saada igakülgset informatsiooni vaktsineerimise kohta, et langetada informeeritud otsus. Kuna töötajal on mitmeid otsustusvõimalusi alates sellest, kas ennast üldse vaktsineerida või mitte ning millise vaktsiiniga ennast Covid-19 haiguse vastu vaktsineerida, siis tuleb asuda seisukohale, et kuigi töökohal kehtestatud tingimuslik vaktsineerimiskohustus riivab kehalist enesemääramisõigust, ei ole töötaja valikud redutseeritud nullini ning seetõttu tuleb sellist riivet lugeda pigem mõõdukaks.

3.4.3. Õigus tervise kaitsele

Õigus tervise kaitsele tuleneb PS §-st 28. Nagu eespool sai arutletud, on tegemist komplekse põhiõigusega, millega koos tuleb käsitleda ka inimväärikust ning perekonna- ja eraelu puutumatus. Tervise kaitse argumentidele rõhuvad nii asutused, kes soovivad kehtestada tingimuslikku vaktsineerimiskohustust, kui ka töötajad, kes ei soovi ennast vaktsineerida. Jõustruktuurides töötava inimese jaoks on hea tervis määrava tähtsusega tööülesannete täitmisel, mistõttu tuleb arvesse võtta seda, et kui vaktsineerimisel peaksid tekkima tõsised kõrvaltoimed, siis on tegemist intensiivse põhiõiguste riivega. Perioodil 27.12.2020 kuni 17.04.2022 on Raviametile saadetud 359 teatist, milles kirjeldati vähemalt 1 tõsist võimalikku kõrvaltoimet ja mille puhul esines ajaline seos Covid-19 haiguse vastase vaktsineerimisega. Ka on Raviamet leidnud, et 5 surmaga lõppenud juhul on seos Covid-19

¹⁴³ RKKKo 30.05.2000, 3-1-1-63-00, p 7.2.

vaktsiiniga võimalik.¹⁴⁴ 25.04.2022 seisuga on vähemalt 1 kord vaktsineeritud 860 329 inimest.¹⁴⁵ Seega, arvestades manustatud vaktsiinidooside koguarvu, tuleb siiski asuda seisukohale, et Covid-19 haiguse vaktsiinist tulenev potentsiaalne oht töötaja tervise on pigem mõõdukas või isegi madal.

3.4.4. Riive seaduslik alus

EIK on oma otsuses leidnud, et teatud juhtudel on lubatud selliste immuniseerimisnõuete kohaldamine, kus inimesel on valikuvariantideks kas enese vaktsineerimine või teatud teenustest ja õigustest loobumine. Alus sellisteks nõueteks peab tulema siseriiklikust õigusest. Siseriikliku õiguse all ei peeta siin silmas ainult seaduseid ja määruseid, vaid siseriikliku õigust tõlgendatakse siin kõige laiemas tähenduses. See tähendab, et siia alla kuuluvad kõik dokumendid, millel on õigusjõud.¹⁴⁶ Oluline on see, et nende dokumentidega oleks inimeste antud selge ettekujutus olukorrast ning nad teaksid, mis neid ees ootab.

Ringkonnakohus on oma otsuses välja toonud, et sel juhul, kui teatud ametikohal edasi töötamise eelduseks on vaktsineeritus, on tegemist tingimusliku vaktsineerimisnõudega, mis kitsendab küll kaebaja võimalust jätkata tegutsemist senisel ametikohal, kuid tegemist ei ole üldise vaktsineerimissunniga, mis piiraks kaebaja juurdepääsu avalikele teenustele. Sellisest erinevusest tulenevalt ei pruugi olla tingimata nõutav, et konkreetsel ametikohal jätkamiseks sätestatud vaktsineerimiskohustuse kehtestamise alus peab olema seaduses samavõrra täpselt määratletud nagu üldise vaktsineerimisnõude puhul.¹⁴⁷ Kohus leiab siin, et vaktsineerimisnõude alus võib tulla ka asutusesisest käskkirjast ja halduse siseaktist.

Ka tööinspektsioon on asunud seisukohale, et olukorras, kus tööandja on riske hinnanud, võtnud kasutusele kõik muud meetmed riskide maandamiseks ja leidnud, et antud töökohal

¹⁴⁴ Covid-19 vaktsiinide kõrvaltoimed: ajavaheheminus 11. – 17. aprill 2022 esitatud teated Eestis ja üldine teave. Ravimiamet, 21.04.2022. Kättesaadav: <https://ravimiamet.ee/uudised/covid-19-vaktsiinide-korvaltoimed-ajavaheheminus-11-17-aprill-2022-esitatud-teated-estis-ja> (25.04.2022)

¹⁴⁵ Vaktsineerimisstatistika. Sotsiaalministeerium. Arvutivõrgus: <https://vaktsineeri.ee/covid-19/statistika/> (25.04.2022)

¹⁴⁶ EIKo 47621/13, Vavrička jt vs Tšehhi, 08.04.2021.

¹⁴⁷ TlnRkm 24.01.2022, 3-21-2918, p 14.

saab töötada ainult vaktsineeritud töötaja, siis võib olla õiguspärane töölepingu erakorraline ülesütlemine töölepinguseadus (edaspidi TLS) § 88 lg 1 p 2¹⁴⁸ alusel töötajaga, kes ei ole lasknud ennast vaktsineerida.¹⁴⁹ Töötaja jaoks on siinkohal oluline veel see, kas tööandja lõpetab temaga töösuhte TLS § 88 lg 1 p 2 või p 3 alusel. Esimene neist (p 2) ütleb, et töötaja ei olnud töökohale sobiv ning see annab töötajale võimaluse taotleda töötuskindlustushüvitist. Teine (p 3) aga ütleb, et töötaja on hoiatustest hoolimata eiranud tööandja mõistlikke korraldusi ja rikkunud töökohustusi ning kui tööleping lõpetati sellel põhjendusel, siis töötaja töötuskindlustushüvitist taotleda ei saa. Kui töötajal peaks tekkima kahtlusi, kas töölepingu ülesütlemine oli õiguspärane, siis hinnangu sellele annab kas töövaidlusorgan või kohus.

Avalikus teenistuse või muus vormis avalike ülesannete täitmisel osalevate inimeste suhtes võib vaktsineerimisnõude kehtestamise tulla kõne alla ka üldisema volitusnormi alusel määruse, haldusakti või halduse siseaktiga, arvestades nõudes adressaatide piiratumat ringi ja nende erilist suhet riigi või muu avaliku võimu kandjaga.¹⁵⁰ Ametniku korral oleks teenistusest vabastamise aluseks avaliku teenistuse seadus (edaspidi ATS)¹⁵¹ § 95 lg 1 koostoimes ATS § 15 p-ga 5. Vaktsineerimata ametnik vabastatakse teenistusest teenistuskohale seatud tingimustele mittevastavuse tõttu, kuna on ilmnunud asjaolu, mis välistaks selle inimese teenistusse võtmise.

3.5. Tingimusliku vaktsineerimiskohustuse proportsionaalsus

Kohtud on leidnud, et näiteks Kaitseväge ja Politsei- ja Piirivalveameti (PPA) korral võib tingimusliku Covid-19 haiguse vastase vaktsineerimiskohustuse eesmärgiks olla koroonapandeemia tingimustes üldiselt inimeste elude ja tervise kaitse ja riigi tuumikfunktsioonide lakkamatu tagamine. Spetsiifilisemaks eesmärgiks võib olla teenistus- ja reageerimisvõime säilitamine, seeläbi riigi kaitsevõime ehk kokkuvõttes riigi enda

¹⁴⁸ Töölepinguseadus (TLS). - RT I, 31.03.2022, 10.

¹⁴⁹ Kui mu töökoht eeldab vaktsineerimist, aga ma ei soovi vaktsineerida, kas saan ülesütlemise korral hüvitist? Tööinspeksioon, 11.10.2021. Arvutivõrgus: <https://www.tooelu.ee/et/uudised/247/kui-mu-tookoht-eeldab-vaktsineerimist-aga-ma-ei-soovi-vaktsineerida-kas-saan> (16.04.2022)

¹⁵⁰ RKHKM 25.11.2021, 3-21-2241, p 24.

¹⁵¹ Avaliku teenistuse seadus (ATS). – RT I, 22.12.2021, 37.

kindlustamine.¹⁵² PPA korral võib lisaks sujuva töökorralduse tagamisele olla lisaeesmärgiks ka siseturvalisuse tagamine.

Arvestades 2021. a sügise teadmisi ning võimalusi Covid-19 haiguse ohjeldamiseks, tuleb asuda seisukohale, et vaktsineerimisele tol hetkel arvestatavat alternatiivi ei leidunud. Võimalikeks alternatiivideks võiksid võinud olla haiguse läbipõdemine, kiirtestide tegemine või sotsiaalne isolatsioon. Samas kui vaadata peatükis 1.1.3 olevaid jooniseid praeguse ajahetke kohta, siis ei ole kindel, kas vaktsineerimine on ainuke arvestatav alternatiiv praegusel hetkel leviva koroonaviiruse tüve suhtes. Joonistelt on näha, et kuigi kevad 2022 oli vaktsineeritud üle 60% inimestest, oli ka nakatumine Covid-19 haigusesse viimase 2 aasta kõrgeim.

Haiguse läbipõdemise võimalus on kontrollimatu. Me ei oska öelda, kas ja millal inimene haigestub Covid-19 haigusse ning kui raske on haiguse kulg. Kui läheb hästi, siis inimene põeb haiguse läbi nädalaga ning haigusnähud ei ole raskemad kui tavalise külmetushaiguse korral. Halvema stsenaariumi korral võib inimene haigestuda nii raskelt, et vajab haiglaravi. Jõustruktuurides töötavad inimesed, kes on heas füüsilises seisundis ning kellel tavaliselt ei esine ka kaasuvaid haiguseid, seega võiks läbipõdemise variant olla kaalutav. Samas ei ole mõeldav, et tööandja ütleb töötajale, et ta peab haiguse läbi põdema teatud kuupäevaks. Samas ei ole tööandjal aega oodata lõputult, kuni kõik töötajad on Covid-19 haigusse nakatunud. Seega tuleb asuda seisukohale, et haiguse läbipõdemine ei ole parim variant võitluses Covid-19 haigusega, kuid tuleb arvestada sellega, kui töötaja suudab tõendada, et ta on haiguse juba läbi põdenud ning seeläbi on ka vajalikud antikehad tekkinud. Kaitsevägi ja PPA on selle võimalusega oma käskkirjades ka arvestanud.

Üheks võimalikuks variandiks on ka pidev kiirtestide tegemine. Samas on ka see inimese kehalise puutumatus riivamine, kuna kiirtestide proov võetakse ninast ning selle tulemusel võib tekkida nina verejooks. Vaatamata sellele, et kiirtestiga on võimalik igapäevaselt kindlaks teha, kas inimene on haigestunud või mitte, siis olukordades, mis nõuavad kiiret reageerimist ning kus iga minut on arvel, ei ole kiirtestid sobilikud just oma ajakulukuse tõttu. Jõustruktuurides tuleb töötajatel ohu korral reageerida kiiresti ning siis ei ole enam aega teha

¹⁵² RKHKm 25.11.2021, 3-21-2241, p 26.

kiirtesti. Lisaks on igapäevane kiirtestide tegemine kõikidele töötajatele kallis ning mõjutaks oluliselt organisatsiooni eelarvet.

Jõustruktuurides ei ole ka sotsiaalne isolatsioon igapäevaselt teostatav, kuna kaitseväes peavad inimesed kasarmutes koos viibima või PPA-s peavad töötajad autoga sündmuskohale sõitma ning seal elanikkonnaga suhtlema. Kõiki toiminguid ei ole võimalik teha metsas või e-kanalite kaudu. Lisaks ei oleks mõeldav, et sotsiaalses isolatsioonis viibiks kasvõi 1/3 asutuse töötajatest. Juba palju väiksem töölt eemal viibivate isikute arv võib halvata asutuse tööd tuntavalt. Ringkonnakohus on pidanud vajalikuks täiendavalt märkida, et kaalukaks eesmärgiks tuleb pidada ka riigi kaitsevõime tagamist igas ettenägematus olukorras. Riigil võib olla vajalik oma kaitsevõimet iga hetk realselt kasutada ja sellisel hetkel kaitsevõime kasutamine erineks märgatavalt tavaolukorras tegutsemisest. Kaitseväes olevate inimeste üheaegsel kasutamisel riigi julgeoleku tagamiseks ei oleks eelduslikult võimalik järgida neid meetmeid, mis aitaksid vaksineerimata inimestest lähtuvat nakkusohtu vähendada kuni nullini. Kaitsevõime kasutamist raskendaks see, kui vajalikud inimesed, kes ei ole vaksineeritud, ei saaks kriitilisel hetkel tulenevalt Covid-19 haigusest oma ülesandeid riigi julgeoleku tagamisel ühiselt täita.¹⁵³

Kaitseväelaste ja PPA töötajate tööülesanded eeldavad tihedat suhtlust teiste inimestega, olgu nendeks siis teised kaitseväelased või inimesed tänaval, kellega PPA peab tegelema. Vaksineerimine vähendab nendes asutustes töötavate inimeste haigestumise riski raske kuluga Covid-19 haigusesse, mis kokkuvõttes tähendab vähem töölt puudunud päevi ning ka seda, et teised inimesed peavad vähem tegelema puuduva inimese asendamisega. Lisaks kaitstakse kaudset ka neid isikuid, kellega tööpäeva jooksul võidakse kokku puutuda.

Kaaludes Covid-19 haiguse vastase vaksineerimise plusse ja miinuseid ning võttes arvesse ka võimalikke teisi lahendusi, tuleb asuda seisukohale, et vähemalt sel hetkel, kui jõustruktuurid andsid välja käskkirja, mis viis tingimusliku vaksineerimiskohustuseni, ei olnud vaksineerimisele alternatiivi, mis oleks olnud sama efektiivne ning riivanuks töötajate põhiõiguseid vähem. Samas jääb õhku küsimus, kas mõlema ametkonna struktuurides oleks võinud esinenud ametikohti, kus vaksineerime ei peaks olema kohustuslik. Sellele küsimusele peaks andma vastuse ametkondade poolt tehtud põhjalik analüüs.

¹⁵³ TlnRKm 30.11.2021, 3-21-2237, p 10.

3.6. Esialgne õiguskaitse

Oma õiguste kaitseks on nii töötajad kui ka ametnikud pöördunud kohtusse. Muuhulgas on päris tihti taotletud ka esialgset õiguskaitset, mis tagaks töötajale selle, et tööandja ei saaks teda määratud kuupäeva saabumisel vallandada. Kohus arvestab esialgse õiguskaitse määramise tegemisel avalikku huvi ja puudutatud isiku õiguseid ning hindab kaebuse perspektiive ja esialgse õiguskaitse määramise ettenähtavaid tagajärgi.¹⁵⁴ Kohtud on olnud üsna kitsid Covid-19 haigusega seotud kaasustes esialgse õiguskaitse määramisel. Põhjendustena tuuakse näiteks välja, et kaebuse eduväljavaated on kasinad ning esineb kaalukas avalik huvi selleks, et teatud asutuses töötajad ennast vaktsineeriks.¹⁵⁵ Sama praktikat on järginud ka EIK, mis Covid-19 haiguse vastase vaktsineerimisega seotud esialgse õiguskaitse taotlused on tagasi lükanud.¹⁵⁶

Eesti kohtud on siiski taganud teatud inimeste grupile esialgse õiguskaitse olukorras, kus nendega Covid-19 haiguse vastu mittevaktsineerimise korral oleks töösuhe lõpetatud. Selleks grupiks on rasedad.¹⁵⁷ Rasedatele on seadustes ette nähtud eriõigused, mis käivad ka töösuhte lõpetamise kohta. Vaktsineerimisel tuleb rasedusega kindlasti arvestada ning ka tööandjale ei muutu nende tööl hoidmine üleliia keerukaks, kuna vähem kui üheks kuu pärast lähevad nad nagunii rasedus- ja sünnituspuhkusele. Seega on rasedate eduväljavaated küllalgi head, kui nad otsustavad oma õiguste kaitseks kohtusse pöörduda.

¹⁵⁴ Halduskohtumenetluse seadustik (HKMS). – RT I, 08.12.2021, 20, § 249 lg 3.

¹⁵⁵ TlnRKm 23.12.2021, 3-21-2583, 3-21-2605, p 23.

¹⁵⁶ EIK 24.08.2021, 41950/21, Abgrall ja 671 teist vs Prantsusmaa (esialgse õiguskaitse tagasi lükkamise otsus)

¹⁵⁷ TlnRKm 23.12.2021, 3-21-2583, 3-21-2605, p 21.

4. Mida võiks tulevik tuua?

Nagu käesolevas magistritöös on ka juba varem välja toodud, siis riik saab oma otsuste tegemisel lähtuda ainult nendest andmetest, mis otsuse tegemise hetkel teada on. Seega peab riik tegema Covid-19 haiguse pandeemia olukorras prognoosotsuseid. Kui hiljem peaksid selguma uued andmeid, mis esialgsed andmed ümber lükkavad, siis sellest ei muutu õigusvastaseks otsus, mis sai vastu võetud, tuginedes esialgsetele andmetele.

Tuleviku ennustamine oma olemuselt ei ole tänuväärne töö, kuid kindel on see, et Covid-19 haigusega seotud teadmised täienevad pidevalt. Samamoodi koguneb uusi usaldusväärseid andmeid ka Covid-19 vaktsiinide toime ja efektiivsuse kohta ning ka vaktsiinide kõrvaltoimete kohta. Kõike seda arvesse võttes tuleb pidevalt uuendada ka normatiivakte, mis on seotud kas Covid-19 haiguse või Covid-19 haiguse vastu vaksineerimisega.

Uute oluliste teadusandmete ilmumine võib anda isikule, kelle õiguseid haldusakt kehtvalt piirab, õiguse nõuda haldusakti andjalt haldusakti muutmist või kehtetuks tunnistamist HMS § 65 lg-te 1 ja 2 alusel.¹⁵⁸ Riigi asi on jälgida seda, et piirangud, mis on juba seatud, oleksid jätkuvalt vajalikud ning otsuste kehtivuse kontrollimisel oleks arvesse võetud viimaseid teadusandmeid. Kuna tegemist on pandeemiaga, mis levib mööda kogu maailma, siis tuleks kindlasti jälgida ka seda, mida rahvusvahelisel tasandil Covid-19 haigusest ning selle vastasest vaksineerimisest kirjutatakse. Väljaspool Eestit tehtavate rahvusvaheliste uuringute valim on tunduvalt suurem, kui meil oleks võimalik Eestis saavutada, ning see annab kindluse, et ka harvema esinemissagedusega kõrvaltoimed ning haigusseisundid tulevad uuringutega välja.

Arvestama peab sellega, et Covid-19 haiguse näol on tegemist nakkushaigusega, mis on pidevas muutumises ning millele tekivad ka uued tüved. Loomulikult me võime loota, et suuremad haiguspuhangud on juba möödas ning Covid-19 haigusest saab hooajaline viirushaigus, nagu praegusel hetkel on näiteks gripp, kuid me ei saa selles kindlad olla. Koroonaviiruste perekond on näidanud, et nad on suutelised muteeruma (SARS, MERS, Covid-19) ning naasma uue tüvega, mis võib olla sama nakkav või veelgi nakkavam kui eelmine.

¹⁵⁸ TlnRKm 02.12.2021, 3-21-2432, p 11.

Aktiivselt tegeletakse ka erinevate ravivõimaluste leidmisega Covid-19 haiguse ennetamiseks, raviks ja haigusnähtude leevendamiseks. Vaktsiinidest on palju juttu olnud, kuid Euroopas on tsentraalselt registreeritud ka õhukese polümeerkattega suukaudne tablett Plaxovid, mis on näidustatud 2019. aasta koroonaviirushaiguse (COVID 19) raviks täiskasvanutel, kes ei vaja lisahapnikku ja kellel on suurenenud risk raske COVID 19 tekkeks.¹⁵⁹ Eestisse ei ole seda ravimit veel aprill 2022 seisuga toodud, kuna Eesti ootab, millal Euroopa Komisjon ja Pfizer suudavad hankelepingu tingimustes kokku leppida.¹⁶⁰

Huvitavaks tähelepanekuks Covid-19 haiguse, pandeemia, vaktsiinide jne virr-varris on veel see, et tunduvalt rohkem on uuritud seda, kas ja millist immuunsust suudab tekitada vaktsiin, kui seda, millist immuunsust ja kui pikaks ajaks tekitab haiguse läbi põdemine. Võib olla on see midagi, millele tuleks tulevikus rohkem tähelepanu pöörata, arvestades seda, et haiguse läbipõdemine on üheks võimalikuks alternatiiviks põhiõiguste riive vähendamiseks. Loomulikult ei saa siinjuures unustada riigi positiivset kohustust kaitsta rahvatervist.

Lisaks jääb õhku veel küsimus, kui vaktsiinide efektiivsus pidevalt väheneb ning lubatava kaitse aeg lüheneb, siis kui tihedaks võib vaksineerimiskava Covid-19 haiguse vastu minna? Kas tõhustusdoos iga 3 või 6 kuu tagant on lahendus? Või tehakse tõhustusdoos siiski 1 kord aastas, kuid mis saab siis sellest ajast, kus inimesel ei ole kehtivat vaksineerimistunnistust? Need on küsimused, millele mina hetkel vastata ei oska, kuid mida teadlased praegusel hetkel juba küsivad. Vastusest nendele küsimustele sõltub ka see, kui suureks me saame mingisuguses olukorras põhiõiguste riivet lugeda.

Igal juhul ei ole näha kiireid lahendusi. Ka Terviseamet nendib, et Covid-19 pandeemia pole sprint, vaid maraton.¹⁶¹

¹⁵⁹ Raviamet. Ravimiregister. Arvutivõrgus: <https://www.ravimiregister.ee/publichomepage.aspx?pv=PublicMedDetail&vid=11b6de15-619e-485b-9ff4-3be6d7abcbed> (26.07.2022)

¹⁶⁰ Pau, A. Uute koroonaravimite Eestisse jõudmine viibib. Delfi, 11.02.2022. Arvutivõrgus: <https://forte.delfi.ee/artikkel/95886449/uute-koroonaravimite-estisse-joudmine-viibib> (26.04.2022)

¹⁶¹ Terviseamet. Covid-19 pandeemia pole sprint, vaid maraton. 20.04.2022. Arvutivõrgus: https://www.sm.ee/et/covid-19-pandeemia-pole-sprint-vaid-maraton?vero_id=hendrik.jaanre%40sm.ee&vero_conv=Z-

KOKKUVÕTE

Käesolev magistritöö keskseks küsimuseks oli see, kuidas on Covid-19 haiguse poolt põhjustatud pandeemia ja Covid-19 haiguse vastane vaktsineerimine mõjutanud üksikisiku põhiõiguseid. Lisaks üritati vastust leida küsimusele, kas Covid-19 haiguse vastu vaktsineeritutele pakutavad suuremad vabadused riivavad ülemääraselt mittevaktsineeritud inimeste põhiõiguseid. Keskselks näideteks olid liikumispiirangu kehtestamine VV korraldusega nr 212 ning jõustruktuurides töötajatele tingimusliku vaktsineerimiskohustuse seadmine.

On arusaadav, et piirangute kehtestamisel saab toetuda ainult nendele teadmistele, mis piirangu kehtestamise hetkel teada on. Samas ei saa ükski piirang kehtida lõputult ja kõigi suhtes, vaid peab olema piiritletud kas territoriaalselt, esemeliselt või ajaliselt. Sama kehtib ka Covid-19 haiguse ja selle vastase vaktsineerimise suhtes. Andmed täienevad pidevalt nii ohutusuuringute kui ka efektiivsusuuringute osas. Seega tuleb varem tehtud otsuseid perioodiliselt või uute andmete ilmnemisel üle vaadata ning vajadusel korrigeerida.

Covid-19 haigus on põhjustatud koroonaviirusest (SARS-CoV-2). Viirused oma olemuselt on muteeruvad, mistõttu me oleme viimase 2 aasta jooksul kokku puutunud erinevate viirustüvedega: covid-19, delta, omikron jne. 2021. aastal peeti haiguse vastaseks parimaks kaitseks vaktsineerimine, kuid 2022. a lõpuks ei pruugi see seisukoht enam õige olla. Seega tuleb igapäevaselt jälgida ühelt poolt seda, kuidas muutub haigustekitaja ning selle poolt põhjustatud haiguse raskus või levik ning teiselt poolt seda, kui efektiivset kaitset pakuvad vaktsiinid uue koroonaviiruse tüve vastu, et me saaksime langetada informeeritud otsuse.

Üheks näiteks, kuidas kaudsed Covid-19 haiguse vastased vaktsineerimisnõuded võivad üksikisiku põhiõiguseid riivata, millele ka käesolevas magistritöös keskenduti, olid VV korraldus nr 212 sätestatud liikumispiirangud isikutele, kes ei olnud ennast Covid-19 haiguse vastu vaktsineerinud või kellel vaktsineerimistunnistus enam ei kehtinud. Selline piirang riivab näiteks inimese liikumisvabadust, perekonna- ja eraelu puutumatust ning ka õigust tervise kaitsele.

Vaatamata sellele, et VV korraldusega nr 212 kehtestatud liikumiskiirang riivab tuntavalt üksikisiku põhiõiguseid, jõudsin ma siiski järeldusele, et riive ei olnud otsuse tegemise hetkel ülemäärane. Rahvatervise kaitsmise argument omab arvestatavat kaalu ning VV korraldusega nr 212 määratud liikumiskiirangud ei olnud absoluutsed, kuna inimene, kellel ei olnud haigustunnuseid, võis viibida värskes õhus tingimusel, et ta ei puutu teiste inimestega kokku. Lisaks ei olnud kaudsed vaksineerimisnõuded absoluutsed – inimesel jäi siiski otsustusruum, kas ta soovib ennast vaksineerida ning nautida suuremaid vabadusi, või ta ei vaksineeri ennast ning riskib sellega, et ta peab jääma karantiini. Aasta tagasi ei olnud meil veel selliseid teadmisi Covid-19 haigusest ja vaktsiinist, nagu meil on praegusel ajahetkel, seega tuli ka otsus langetada tol hetkel teada olevate andmete põhjal. Tänapäevaks on karantiini pikkust ja tingimusi korduvalt lõdvendatud, lähtudes kättesaadavatest uutest teadmistest.

Teiseks probleemküsimuseks, millele ma keskendusin, oli jõustruktuuride võimalus kehtestada oma töötajate suhtes tingimuslik vaksineerimiskohustus. Nagu ma käesolevas töös leidsin, siis 2021. a teadmiste põhjal oli Kaitseväl ja PPA-l õigus kehtestada töösuhte eelduseks see, et töötajal on läbitud Covid-19 haiguse vastane vaksineerimiskuur. Aluse selleks annab TTOS, mis lubab tööandjal kehtestada ettevõttes õigusaktides ettenähtust rangemaid töötervishoiu ja tööohutuse reegleid (TTOS § 13 lg 2). Rangemate meetmete kehtestamiseks tuleb kõigepealt läbi viia põhjalik riskianalüüs ning kaardistada meetmed, mida on võimalik olukorra lahendamiseks või leevendamiseks kasutusele võtta. Siinkohal olid olulise tähtsusega eesmärkideks rahvatervise kaitse ja riigi tuumikfunktsioonide täitmise võimekus. Spetsiifilise eesmärgina võib välja tuua teenistus- ja reageerimisvõime säilitamise, mis jõustruktuurides peab iga ajahetkel säilima.

Ka Ringkonnakohus on oma määruses välja toonud, et sel juhul, kui teatud ametikohal edasi töötamise eelduseks on vaksineeritus, on tegemist tingimusliku vaksineerimisnõudega, mis kitsendab küll kaebaja võimalust jätkata tegutsemist senisel ametikohal, kuid tegemist ei ole üldise vaksineerimisnõudega, mis piiraks kaebaja juurdepääsu avalikele teenustele.¹⁶²

Seega jõudsin ma oma analüüsis seisukohale, et kuigi tingimuslik vaksineerimiskohustus Covid-19 haiguse vastu töötamise eeldusena riivab üksikisiku põhiõiguseid tuntavalt, on

¹⁶² TlnRKm 24.01.2022, 3-21-2918, p 14.

teatud juhtudel see siiski lubatud. Jällegi tuleb meeles pidada, et arvesse on võetud 2021. a teada olnud asjaolusid ning võimalusi ning 2022. a lõpuks võivad meie teadmised Covid-19 haigusest ja selle ennetamisest ja ravivõimalustest olla juba hoopis teistsugused. Sellisel juhul tuleb ka põhiõiguste riive proportsionaalsust uuesti hinnata.

Kõiki otsuseid saab teha lähtudes informatsioonist, mis on meile kättesaadav otsuse tegemise hetkel. 2021. a oli põhjendatud kaudsete vaksineerimisnõuete kehtestamine ning seeläbi paratamatult teatud inimeste põhiõiguste piiramine. Selliseid vaksineerimisnõudeid võib kehtestada ka asutuse juhataja käskkirjaga. Samas peavad kõik sellised nõuded olema piiratud kas ajaliselt, esemeliselt või territoriaalselt ning uute andmete ilmnemisel tuleb esialgne otsus uuesti üle vaadata.

SUMMARY

INDIRECT VACCINATION REQUIREMENTS AND FUNDAMENTAL RIGHTS IN THE EXAMPLE OF COVID-19

Fundamental rights are the subjective rights that a person acquires at birth. In the Republic of Estonia, it is possible to restrict the fundamental rights of an individual only on the basis of the Constitution of the Republic of Estonia and laws in conformity therewith. Over the last two years, the issue of the fundamental rights of the individual has been particularly high on the agenda as the pandemic of Covid-19 disease stroked the world.

The central question of this master's thesis was how the pandemic caused by the Covid-19 disease and the vaccination against the Covid-19 disease have affected the fundamental rights of the individual. In addition, an attempt was made to find an answer to the question of whether the greater freedoms offered to those vaccinated against Covid-19 disease unduly infringe the fundamental rights of unvaccinated people. The main cases were the imposition of a movement restriction by Government Order No. 212 and the imposition of a conditional vaccination obligation on employees in law enforcement agencies.

It is known that restrictions can only be based on the knowledge available at the time the restriction is imposed. However, no restriction can apply indefinitely and to everyone, but the scope of a restriction must be determined by territory, object or time. The same applies to Covid-19 disease and vaccination against it. Data is constantly evolving for both vaccine safety and efficacy studies. Therefore, previous decisions should be reviewed periodically or, if necessary, corrected.

Covid-19 disease is caused by the coronavirus (SARS-CoV-2). These viruses are known to mutate in nature, which is why we have been exposed to different virus strains for the past 2 years: covid-19, delta, omicron, and so on. In 2021, the best protection against the disease was vaccination, but by the end of 2022, this view may no longer be correct. Thus, we have to monitor on a daily basis the mutation of the disease on the one hand and the new data about the effective protection of vaccines against the new strains of coronavirus on the other hand so, we can make an informed decision.

One example of how indirect vaccination requirements against Covid-19 could affect the fundamental rights of the individual, which was also the focus of this master's thesis, was the restrictions on the movement of persons who had not vaccinated themselves against Covid-19 or who no longer had a vaccination certificate. Such a restriction infringes, for example, a person's freedom of movement, family and private life, as well as the right to health protection.

Despite the fact that the restriction that were made according to prevalent information were not excessive on movement imposed by Government Order No. 212 significantly infringes the fundamental rights of the individual, I nevertheless concluded that the restriction is not excessive. The argument for the protection of public health carries considerable weight, and the restrictions on movement imposed by Government Order No 212 were not absolute, since a person without signs of illness could be in the fresh air. He just has to make sure he did not come into contact with other people. In addition, the indirect vaccination requirements were not absolute - the person still had room to decide whether he wanted to be vaccinated and enjoy greater freedoms, or whether he would not vaccinate himself and risk having to remain in quarantine. A year ago we did not have the knowledge of Covid-19 disease and the vaccine that we have at the moment, so the Government had to make the decision on the basis of the data available at the time. To date, the length and conditions of quarantine have been repeatedly relaxed based on new knowledge.

The second issue I focused on was the possibility for law enforcement agencies to impose a conditional vaccination obligation on their employees. As I found in the present work, based on the knowledge of 2021, the Defense Forces and the Estonian Police and Border Guard Board had the right to establish the precondition for the employment relationship that the employee has completed a course of vaccination against Covid-19 disease. The basis for this is provided by the Occupational Health and Safety Act, which allows the employer to establish more stringent occupational health and safety requirements in the enterprise than those prescribed by legislation (OHS Act § 13 (2)). In order to impose more stringent measures, a thorough risk analysis must first be carried out and the measures that can be taken to address or mitigate the situation must be mapped out. The protection of public health and the ability to perform the core functions of the state were important goals here. A specific goal is to maintain the ability to serve and react, which must be maintained in the force structures at all times.

The Circuit Court has also stated in its regulation that if vaccination is a precondition for continuing to hold a certain position, it is a conditional vaccination requirement which restricts the applicant's ability to continue in his current position but is not a general vaccination obligation restricting the applicant's access to public services.¹⁶³

Thus, in my analysis, I have come to the conclusion that, although the conditional vaccination obligation against Covid-19 disease as a precondition for working significantly infringes the fundamental rights of the individual, it is nevertheless permissible in certain cases. Again, keep in mind that the decision is based on the circumstances and opportunities known in 2021, and by the end of 2022, our knowledge of Covid-19 and its prevention and treatment options may be very different from year 2021. In such a case, the proportionality of the infringement of fundamental rights must also be reassessed.

All decisions can be made based on the information available to us at the time of making the decision. In 2021, the introduction of indirect vaccination requirements and thus inevitably restricting the fundamental rights of certain people was justified. Such vaccination requirements were also justified then they were laid down by the directive of the head of the establishment. However, any such requirements must be limited in time, object or territory, and the original decision must be re-examined as new information becomes available.

¹⁶³ TlnRKm 24.01.2022, 3-21-2918, p 14.

KASUTATUD LÜHENDID

ATS – Avaliku teenistuse seadus

CESCR – ÜRO majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste õiguste komitee

ECOSOC – ÜRO majandus- ja sotsiaalnõukogu

EIK – Euroopa inimõiguste kohus

EIÕK – Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon

EMA – European Medicines Agency

ERR – Eesti Rahvusringhääling

ETAg – Sihtasutus Eesti Teadusagentuur

HKMS – Halduskohtumenetluse seadustik

HMS – Haldusmenetluse seadus

HOS – Hädaolukorra seadus

KVTS – Kaitseväge teenistuse seadus

NETS – Nakkushaiguste ennetamise ja tõrje seadus

OHS Act – Occupational Health and Safety Act

PS – Eesti Vabariigi põhiseadus

RKHKm – Riigikohtu halduskolleegiumi määrus

RKHKo – Riigikohtu halduskolleegiumi otsus

RKKKo – Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus

RKPJKo – Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus

TlnRKm – Tallinna Ringkonnakohtu määrus

TlnRKO – Tallinna Ringkonnakohtu otsus

TLS – Töölepinguseadus

TTKS – Tervishoiu korraldamise seadus

TTOS – Töötervishoiu ja tööohutuse seadus

WHO – World Health Organization

VV korraldus nr 212 – Vabariigi Valitsuse korraldus nr 212 „Karantiini kehtestamine Covid-19 haiguse diagnoosiga või positiivse testi tulemusega isikule ja nende isikutega lähikontaktis olnud isikutele“

VÕS – Võlaõigusseadus

ÜRO – Ühinenud rahvaste organisatsioon

KASUTATUD MATERJALID

Kasutatud kirjandus

1. Alexy, R. Põhiõigused Eesti Põhiseaduses. – Juridica 2001 eriväljaanne, lk 5-96.
2. Gomez, J. The backlash against Austria`s mandatory COVID-19 vaccine law. Euronews, 09.03.2022. Arvutivõrgus: <https://www.euronews.com/2022/03/04/the-backlash-against-austria-s-mandatory-covid-19-vaccine-law> (24.03.2022)
3. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne, 5 tr. Tallinn: SA Iuridicum, 2020.
4. Kärner, R. Riigi otsustusruum laste vaktsineerimisel laste õiguste ja vanema otsustusvabaduse kontekstis. Tartu, 2021.
5. Kelomees, H. Riigikohtu otsus: kohustuslik vaktsineerimine kaitseväes jääb. Kaebajad tööle tagasi ei saa. Delfi, 25.11.2021. Arvutivõrgus: <https://www.delfi.ee/artikkel/95226097/video-riigikohtu-otsus-kohustuslik-vaktsineerimine-kaitsevaes-jaab-kaebajad-toole-tagasi-ei-saa> (20.04.2022)
6. Kruus, M., Nõmper, A. Riigi kohustused tervise kaitse tagamiseks: vaktsineeritute osakaalu suurendamine õiguslike meetmetega. - Juridica 3/2018, lk 159-168.
7. Läti muudab tervishoiutöötajate vaktsineerimise kohustuslikuks. Meditsiiniuudised, 07.07.2021. Arvutivõrgus: <https://www.mu.ee/uudised/2021/07/07/lati-muudab-tervishoiutootajate-vaktsineerimise-kohustuslikuks> (20.04.2022)
8. Luik, O.-J., Kinkar, R. Vaktsiinikindlustuse loomise valikukohad. – Juridica, 1/2022, lk 53-64.
9. Mahlmann, M. Human dignity and autonomy in modern constitutional orders. – The Oxford Handbook of Comparative Constitutional Law: Oxford University Press 2012.
10. Pollard, A. J. and Bijker, E. M. A guide to vaccinology: from basic principles to new developments. - Nature Reviews Immunology, 2021 Volume 21, pp 83–100.
11. Puhm, C.-R. Kaja Kallas: vaktsineerimise korraldusega ei saa Rahul olla. Postimees, 16.02.2021. Arvutivõrgus: <https://tervis.postimees.ee/7181697/kaja-kallas-vaktsineerimise-korraldusega-ei-saa-rahul-olla> (25.03.2022)
12. Takahiro A. Kato. Forced social isolation due to COVID-19 and consequent mental health problems: Lessons from *hikikomori*. Psychiatry and Clinical Neurosciences, Volume 74, Issue 9, 12.07.2022, pp 506-507. Available: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/pcn.13112> (12.04.2022)

13. Tupay, P. K. Riigivõimu otsused koroonaviiruse ohjeldamiseks: kas garantiikiri Eesti riigi püsimiseks või demokraatia lõpp. – *Juridica* 3/2020, lk 163-179.
14. Varul, P. jt, Võlaõigusseadus IV. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2020.
15. Velbri, S. Immuunpuudulikkus. Diagnoos ja ravi. Tallinn: Medicina, 2002.

Kasutatud normatiivallikad

A) Rahvusvahelised lepingud

16. Inimõiguste ja biomeditsiini konventsioon: inimõiguste ja inimväärikuse kaitse bioloogia ja arstiteaduse rakendamisel. – RT II 2002, 1, 2.
17. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II 1996, 11, 34; RT II, 2010, 14, 54.
18. Ühinenud Rahvaste organisatsioon. Inimõiguste ülddeklaratsioon. Kättesaadav: https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/est.pdf (19.01.2022)
19. Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni põhikiri ning Rahvusvahelise Kohtu statuut. – RT II 1996, 24, 95.

B) Euroopa Liidu teisene õigus

20. Committee on Economics, Social and Cultural rights (CESCR) General Comment no 14: The right to the highest attainable standard of health (art 12), Geneva, 2000. Arvutivõrgus: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G00/439/34/PDF/G0043934.pdf?OpenElement> (10.04.2022)
21. Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee resolutsioon nr 482. Arvutivõrgus: <https://pace.coe.int/en/files/15842/html> (12.04.2022)
22. UN Commission on Human Rights, The Siracusa Principles on the Limitation and Derogation Provisions in the International Covenant on Civil and Political Rights, 28 September 1984, E/CN.4/1985/4, p 25. Arvutivõrgus: <https://www.refworld.org/docid/4672bc122.html> (18.04.2022)

C) Eesti Vabariigi riigisisese õigusaktid

23. Avaliku teenistuse seadus. – RT I, 06.07.2012, 1; RT I, 22.12.2021, 37.
24. Bioloogilistest ohuteguritest mõjutatud töökeskkonna töötervishoiu ja tööohutuse nõuded. – RT I 2000, 38, 234; RT I, 12.03.2022, 29.
25. COVID-19 haiguse leviku tõkestamiseks vajalikud meetmed ja piirangud. – RT III, 19.08.2020, 1; RT III, 09.03.2021, 12.
26. Eesti Vabariigi Põhiseadus. – RT 1992, 26, 349; RT I 15.05.2015, 2.
27. Eesti Vabariigi Põhiseadus: kommenteeritud väljaanne 2020. Kättesaadav: <http://www.pohiseadus.ee/> (19.01.2022).
28. Eriolukorra väljakuulutamise Eesti Vabariigi haldusterritooriumil. – RT III, 13.03.2020, 1.
29. Halduskohtumenetluse seadustik. – RT I, 23.02.2011, 3; RT I, 08.12.2021, 20.
30. Haldusmenetluse seadus. – RT I 2001, 58, 354; RT I, 13.03.2019.
31. Hädaolukorra seadus. – RT I, 03.03.2017, 1; RT I, 17.11.2021, 9.
32. Immuniseerimise korraldamise nõuded. – RTL 2003, 115, 1829; RT I, 05.02.2022, 6.
33. Immuniseerimiskava. – RT I, 07.03.2017, 18; RT I 29.07.2021, 7.
34. Kaitseväge teenistuse seadus. – RT I, 10.07.2012, 1; RT I, 08.07.2021, 5.
35. Karantiini kehtestamine COVID-19 haiguse diagnoosiga või positiivse testi tulemusega isikutele ja nende isikutega lähikontaktis olnud isikutele. – RT III, 29.05.2021, 1.
36. Nakkushaiguste ennetamise ja tõrje seadus. – RT I 2002, 26, 160; RT I, 22.05.2021, 7.
37. Tervishoiuteenuse korraldamise seadus. – RT I 2001, 50, 284; RT I, 18.06.2021, 09.
38. Töölepinguseadus. – RT I, 2009, 5, 35; RT I, 31.03.2022, 10.
39. Töötervishoiu ja tööohutuse seadus. – RT I, 1999,60,616; RT I, 22.12.2021, 26.
40. Võlaõigusseadus. – RT I 2002, 81, 487; RT I, 15.03.2022, 14.

Kasutatud kohtulahendid

A) Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendid

41. EIKo 2346/02, Pretty vs Ühendkuningriik, 29.04.2002, p 62.
42. EIKo 56529/00, Enhorn vs Rootsi, 25.01.2005
43. EIKo 46043/14, Lambert jt vs Prantsusmaa, 05.06.2015, p 140.

44. EIKo 47621/13, Vavrička jt vs Tšehhi, 08.04.2021
45. EIKo 41950/21, Abgrall jt vs Prantsusmaa, 24.08.2021. (esialgse õiguskaitse tagasilükkamise otsus)

B) Eesti kohtulahendid

46. Riigikohtu halduskolleegiumi 18.05.2021. a otsus nr 3-19-549
47. Riigikohtu halduskolleegiumi 25.11.2021. a määrus nr 3-21-2241
48. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 26.08.1997. a otsus nr 3-1-180-97
49. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 30.05.2000. a otsus nr 3-1-1-63-00
50. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium 25.06.2009. a otsus nr 3-4-1-3-09
51. Tallinna Ringkonnakohtu 02.12.2021. a määrus nr 3-21-2432
52. Tallinna Ringkonnakohtu 03.12.2021. a määrus nr 3-21-2472
53. Tallinna Ringkonnakohtu 06.12.2021. a määrus nr 3-21-2503
54. Tallinna Ringkonnakohtu 09.11.2021. a määrus nr 3-21-2245.
55. Tallinna Ringkonnakohtu 17.02.2006. a. otsus nr 3-04-310.
56. Tallinna Ringkonnakohtu 23.12.2021. a määrus nr 3-21-2605
57. Tallinna Ringkonnakohtu 23.12.2021. a määrused 3-21-2583, 3-21-2605
58. Tallinna Ringkonnakohtu 24.01.2022. a määrus nr 3-21-2918
59. Tallinna Ringkonnakohtu 30.11.2021. a määrus nr 3-21-2237

Kasutatud muud allikad

60. Bundesgesetz über die Pflicht zur Impfung COVID-19 (COVID-19-Impfpflichtgesetz – COVID-19-IG). – BGBl. I Nr. 4/2022, Rechtsinformationssystem des Bundes. Arvutivõrgus:
https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=BgblAuth&Dokumentnummer=GBLA_2022_I_4 (24.03.2022)
61. COVID-19-Impfpflichtgesetz – COVID-19-IG (164/ME). Arvutivõrgus:
https://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXVII/ME/ME_00164/index.shtml#
(24.03.2022)
62. Eesti Õigekeelsussõnaraamat, 2018. Arvutivõrgus:
<https://www.eki.ee/dict/qs/index.cgi?Q=immuunsus&F=M> (25.04.2022)

63. Ellermaa, E. Valitsus tunnistab tõrkeid vaksineerimisel. ERR, 17.02.2021. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1608113548/valitsus-tunnistab-torkeid-vaksineerimisel> (25.03.2022)
64. ERR. Eestisse saabus esimene partii AstraZeneca vaktsiini. 07.02.2021. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1608100885/eestisse-saabus-esimene-partii-astrazeneca-vaktsiini> (25.03.2022)
65. ERR. Jesse: vaksineerimise tempoga ei saa rahul olla. 26.02.2021. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1608123571/jesse-vaksineerimise-tempoga-ei-saa-rahul-olla> (25.03.2022)
66. ERR. Kiik: valitsus on üldkorralduste murekohaga kursis. 25.11.2021. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1608415589/kiik-valitsus-on-uldkorralduste-murekohaga-kursis> (18.04.2022)
67. ERR. Ratas tegi eriolukorra lõppemise puhul pöördumise. 17.05.2020. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1090977/ratas-tegi-eriolukorra-loppemise-puhul-poordumise> (22.03.2022)
68. ERR. Riigikohtunik: valitsuse üldkorraldused ei saa olla nii ulatuslikud. 25.11.2021. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1608415136/riigikohtunik-valitsuse-uldkorraldused-ei-saa-olla-nii-ulatuslikud> (16.04.2022)
69. ERR. Terviseameti labor sai võimekuse iseseisvalt koroonaviirust tuvastada. 31.01.2020 Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1030454/terviseameti-labor-sai-voimekuse-iseseisvalt-koroonaviirust-tuvastada> (22.03.2022)
70. ERR. Valitsus kuulutas välja eriolukorra. 12.03.2020. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1063213/valitsus-kuulutas-valja-eriolukorra> (22.03.2022)
71. ERR. WHO juht: käes on pandeemia. 11.03.2020. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1062412/who-juht-kaes-on-pandeemia> (22.03.2022)
72. European Medicines Agency (EMA). Covid-19 Vaccine AstraZeneca: benefits still outweigh the risks despite possible link to rare blood clots with low blood platelets. 18.03.2021. Arvutivõrgus: <https://www.ema.europa.eu/en/news/covid-19-vaccine-astrazeneca-benefits-still-outweigh-risks-despite-possible-link-rare-blood-clots> (10.04.2022)
73. European Union. Mandatory and recommended vaccination. Arvutivõrgus: <https://vaccination-info.eu/en/vaccination/when-vaccinate/mandatory-or-recommended-vaccination> (24.03.2022)
74. Koroonakaart. Arvutivõrgus: <https://koroona kaart.ee/et> (26.04.2022)

75. Euroopa Komisjon. Kuidas toimub vaktsiinide väljatöötamine, neile müügiloo andmine ja nende turule laskmine? Arvutivõrgus: https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/coronavirus-response/safe-covid-19-vaccines-europeans/how-are-vaccines-developed-authorized-and-put-market_et#tingimuslik-mgiluba (26.04.2022)
76. Oja, B. Digiloos tekkinud ummiku tõttu ootavad ka eriarsti aja soovijad. ERR, 13.05.2021. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1608211051/digiloos-tekkinud-ummiku-tottu-ootavad-ka-eriarsti-aja-soovijad> (25.03.2022)
77. Ravimi omaduste kokkuvõte (Fluarix Tetra süstesuspensioon) p 5.1. Arvutivõrgus: https://www.ravimiregister.ee/Data/SPC/SPC_1763861.pdf (23.03.2022).
78. Ravimiamet. Covid-19 vaktsiinide kõrvaltoimed: ajavahemikus 11. – 17. aprill 2022 esitatud teated Eestis ja üldine teave. 21.04.2022. Kättesaadav: <https://ravimiamet.ee/uudised/covid-19-vaktsiinide-korvaltoimed-ajavahemikus-11-17-aprill-2022-esitatud-teated-eestis-ja> (25.04.2022)
79. Sihtasutus Eesti Teadusagentuur (ETA). Merits: Uued koroonatüved on pärit sealt, kus viiruse levik läks käest. Arvutivõrgus: <https://kustsatead.ee/merits-ued-koroonatüved-on-parit-sealt-kus-viiruse-levik-laks-kaest/> (23.03.2022)
80. Sotsiaalministeerium. Terviseametisse jõudis esimene Moderna vaktsiini saadeti 1200 doosiga. 13.01.2021. Arvutivõrgus: <https://www.sm.ee/et/uudised/terviseametisse-joudis-esimene-moderna-vaktsiini-saadeti-1200-doosiga> (25.03.2022)
81. Sotsiaalministeerium. Vaktsineerimisstatistika. Arvutivõrgus: <https://vaktsineeri.ee/covid-19/statistika/> (25.04.2022)
82. Süldre, L. Tartu Ülikooli kliinikum on lähedal plaanilise ravi peatamisele. ERR. 19.10.2021. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1608375209/tartu-ulikooli-kliinikum-on-lahedal-plaanilise-ravi-peatamisele> (16.04.2022)
83. Terviseamet. Covid-19 andmed 12.03.2020. Arvutivõrgus: <https://www.terviseamet.ee/et/uudised/Covid-19-andmed-12032020> (22.03.2022)
84. Terviseamet. Covid-19 andmed 27.02.2020. Arvutivõrgus: <https://www.terviseamet.ee/et/uudised/Covid-19-andmed-27022020> (22.03.2022)
85. Terviseamet. Covid-19 blogi, 1. jaanuar: ööpäevaga lisandus 417 positiivset testi. 01.01.2021. Arvutivõrgus: <https://www.terviseamet.ee/et/uudised/covid-19-blogi-1-jaanuar-ooapaevaga-lisandus-417-positiivset-testi> (25.03.2022)
86. Terviseamet. Eestis algab Covid-19 vaktsineerimine. 27.12.2020. Arvutivõrgus: <https://www.sm.ee/et/uudised/eestis-algab-covid-19-vaktsineerimine> (25.03.2022)

87. Terviseamet. Hiina reisimisel tuleb arvestada Wuhanis leviva koroonaviirusega. 14.01.2020. Arvutivõrgus: <https://www.terviseamet.ee/et/uudised/hiina-reisimisel-tuleb-arvestada-wuhanis-leviva-koroonaviirusega> (22.03.2022)
88. Terviseamet. Terviseamet muutis omikroni leviku tõttu lähikontaktsete kaardistamist. 26.01.2022. Arvutivõrgus: <https://www.terviseamet.ee/et/uudised/terviseamet-muutis-omikroni-leviku-tottu-lahikontaktsete-kaardistamist> (23.03.2022)
89. Terviseamet. Vaktsineerimiskava välised vaktsiinid. Arvutivõrgus: <https://ta.vaktsineeri.ee/et/haigused-ja-vaktsiinid/vaktsineerimine-eesis/immuniseerimiskava-valised-vaktsiinid> (20.04.2022)
90. Tervishoiuteenuse osutaja kohustusliku vastutuskindlustuse seadus 522 SE. Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/13fc4462-95c1-4bc8-b101-089d9a253cbe/Tervishoiuteenuse%20osutaja%20kohustusliku%20vastutuskindlustuse%20seadus> (26.04.2022)
91. The secret history of the first coronavirus. Forbes, 11.04.2020. Arvutivõrgus: <https://www.forbes.com/sites/alexknapp/2020/04/11/the-secret-history-of-the-first-coronavirus-229e/?sh=52acf4b371d6> (25.04.2022)
92. Tööinspeksioon. Kui mu töökoht eeldab vaktsineerimist, aga ma ei soovi vaktsineerida, kas saan ülesütlemise korral hüvitist? 11.10.2021. Arvutivõrgus: <https://www.tooelu.ee/et/uudised/247/kui-mu-tookoht-eeldab-vaktsineerimist-aga-ma-ei-soovi-vaktsineerida-kas-saan> (16.04.2022)
93. WHO. Coronavirus disease (COVID-19): Serology. 09.06.2020. Arvutivõrgus: <https://web.archive.org/web/20201101161006/https://www.who.int/news-room/q-a-detail/coronavirus-disease-covid-19-serology> (23.03.2022)
94. WHO. Vaccines and immunization. Arvutivõrgus: https://www.who.int/health-topics/vaccines-and-immunization#tab=tab_1 (23.03.2022)